

ARBETETS
MUSEUM

MUSEUM
OF WORK

MÄNNISKOR I RÖRELSE MIGRATION OCH ARBETE

RAPPORT FRÅN ARBETSLIVSKONFERENS PÅ ARBETETS MUSEUM 10-11 NOV 2016

Konferensrapport – Arbetslivskonferensen 10–11 nov 2016

FÖRORD

ARBETSKRAFTSINVANDRING OCH ASYLSÖKANDES ARBETE I SVERIGE

Catharina Calleman, Örebro universitet/Stockholms universitet

Arbetsmarknadspolitisk styrning av "invandrarskap" som "handikapp" i Sverige

Julia Peralta, Örebro universitet/Södertörn högskola

Om etablering, implementering och lokal utveckling

Ulf Ericsson och Fredrik Rakar, Högskolan Kristianstad

Arbeta utan papper: ett insamlingsprojekt om papperslösas arbetsvillkor

Andreas Nilsson, Arbetets museum

Arbetskraftsmigration från tredje land i låglöneyrken

Olle Frödin och Anders Kjellberg, Lunds universitet

PANELSAMTAL: Människor i rörelse – migration och arbete

NOSTALGISK MASKULINITET, JÄMSTÄLLDHET OCH INVANDRADE MÄN

Mehrdad Darvishpour, Mälardalens högskola

De ensamkommande barnen och inträdet på arbetsmarknaden

Aycan Celikaksoy och Eskil Wadensjö, Stockholms universitet

Kan social inkludering vara exkluderande?

Viktor Vesterberg, Linköpings universitet

Småland som spelplats för världens flyktingmottagande 2016–2018

Gunnel Holmér, Kulturparken Småland/Linnéuniversitetet och Maria Kanje, Kalmar läns museum

Småföretagares hälsa och arbetsvillkor

Susanna Toivanen, Stockholms universitet

En föreställd självständighet bland högutbildade svenska arbetskraftsmigranter

Ylva Wallinder, Göteborgs universitet

Arbetskraftsinvandring till svensk glasindustri under 1900-talets andra hälft

Gunnel Holmér, Kulturparken Småland/Linnéuniversitetet

SAMMANFATTNING: Arbete, migration och en appell för ett politiskt spårbyte

Magnus Dahlstedt & Viktor Vesterberg, Linköpings universitet

Bilaga 1 – Deltagarlista

Bilaga 2 – Konferensprogram

Förord

Arbetslivskonferensen 2016 behandlade det högaktuella ämnet migration och arbete. Under två halvdagar deltog drygt 60 personer från bland annat universitet och högskolor, myndigheter, museer, fackföreningar och kommuner för att diskutera, utbyta erfarenheter och ta del av forskning inom området. Deltagarna hade lyckats trotsa ett omfattande snöoväder som tyvärr hindrade flera av de 90-tal personer som anmält sig till konferensen.

Konferensen var den fjortonde arbetslivskonferensen på Arbetets museum och i vanlig ordning ett samarbete med Rådet för yrkeshistorisk forskning. Tack till rådet och till ledamöterna Björn Ohlsson och Susanna Toivanen samt museichef Niklas Cserhalmi som var sessionsledare på konferensen. Konferensen finansierades med stöd från forskningsrådet FORTE. FALF – Forum för arbetslivsforskning bidrog till att marknadsföra den till arbetslivsforskare i landet. Ett särskilt tack riktas till Ann Bergman, Calle Rosengren och Eskil Wadensjö. Särskilt inbjudna för att sammanfatta slutsatserna från årets konferens var Magnus Dahlstedt, professor i socialt arbete, och Viktor Vesterberg, fil doktor vid REMESO, båda verksamma vid Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier vid Linköpings universitet.

Under konferens första dag visade Catharina Calleman, professor i arbetsrätt, på hur olika regler för olika kategorier av migrerande arbetstagare har skapat en tydlig hierarki utifrån deras migrationsrättsliga status. Längst ned finns gruppen papperslösa som varken har arbetstillstånd eller uppehållstillstånd. Ett tema som även återkom i panelsamtalet var de ojämlika förhållanden som råder bland olika kategorier av migranter och olikheter vad gäller utbildningsnivå, vilket skapar skilda förutsättningar för etableringen på arbetsmarknaden. Välfärdsfrågor i generell bemärkelse relaterades till dagens migrationsproblematik vilket även återkom i den avslutande sammanfattningen av konferensen. I panelsamtalet deltog Angeles Bermudez Svankvist, verksamhetsutvecklare vid Migrationsverket, Sten-Erik Johansson, föreståndare för Fackligt center för papperslösa och Inger Schroeder, chef vid Arbetsförmedlingen Norrköping. Moderator var Julia Peralta, forskare inom arbetsmarknads- och välfärdspolitik vid Södertörns högskola.

På konferensens andra dag problematiserade Mehrdad Darvishpour, docent i sociologi vid Mälardalens högskola, bilden av ”invandarmän”. Hans forskning om män som invandrat till Sverige visar att det förekommer olika förhållningssätt och attityder till jämställdhet. Det förhållningssätt som han kallar för nostalgisk maskulinitet tenderar att finnas inom såväl vissa delar av invandrargrupper som bland män i majoritetssamhället. Exempelvis kan en delförklaring vara att män som upplever sig marginaliserade förstärker ett patriarkalt synsätt vilket får konsekvenser för kvinnor och flickor i deras närhet. Ett intersektionellt perspektiv där olika faktorer läggs samman, som exempelvis socioekonomisk status och egna upplevelser av marginalisering, ger en mer komplex förståelse än förenklade bilder av ett vi/dem.

Kortare abstract-presentationer bidrog till intressanta fördjupningar på temat migration och arbete. Konferensen lyckades fånga exempel på arbetskraftmigration både i nutid och historiskt, för olika grupper av migranter utifrån klass, kön, ålder, etnicitet och yrkesbakgrund.

I denna rapport publiceras konferensens två föredrag, referat av paneldiskussionen, abstracts från samtliga presentatörer samt en avslutande sammanfattning. Andreas Nilsson, samlings- och forskningskoordinator på Arbetets museum, har sammanställt konferensrapporten.

Stort tack till alla medverkande!

Marinette Fogde, forskningschef Arbetets museum

INLEDANDE FÖREDRAG 10 NOV: Arbetskraftsinvandring och asylsökandes arbete i Sverige

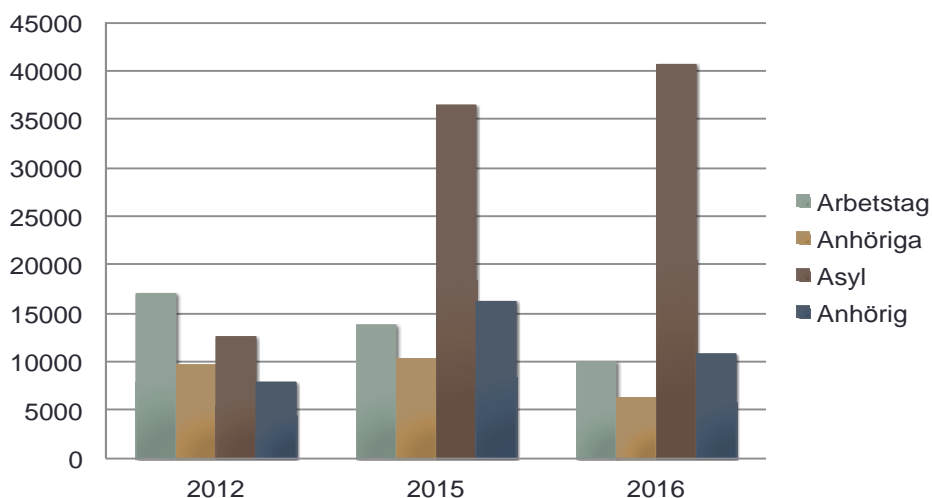
Catharina Calleman, professor i arbetsrätt vid institutionen för juridik, psykologi och socialt arbete, Örebro universitet samt vid juridiska institutionen, Stockholms universitet

Migrationsfrågorna har blivit aktuella på ett mycket påtagligt sätt i Sverige liksom i hela världen. Medan debatten om migration till Sverige under en period främst kretsade kring arbetskraftsinvandring, har den nu kommit att röra flyktingars situation, försörjningsmöjligheter och rätt att stanna i Sverige.

Arbetsmigranter är majoriteten av det stora antalet migranter i världen, men under senare tid har antalet flyktingar ökat kraftigt, framför allt från Afghanistan och Syrien. År 2015 var de asylsökande i Sverige betydligt fler än arbetsmigranterna och försörjningsfrågan för dem var ofta akut.

I det följande behandlas kortfattat och i grova drag den politik som förts i Sverige och i EU på senare år i fråga om migranternas arbete, både för arbetsmigranterna och de asylsökande.

Upphållstillstånd 2012, 2015 och sept. 2016

Arbetskraftsinvandring

År 2008 infördes nya omdebatterade regler om arbetskraftsinvandring till Sverige för arbetstagare från länder utanför EES-området. Bakgrunden till den nya lagstiftningen var att Sverige ansågs ha ett behov av arbetskraft, både för att kunna hävda sig i den internationella konkurrensen och beroende på den demografiska situationen med en snabbt åldrande befolkning. Den viktigaste nyheten i 2008 års regler var att arbetsmarknadsprövningen, det vill säga en prövning av att arbetskraft rekryterades bara till bristyrken, avskaffades. Detta innebar bland annat att det gick att få arbetstillstånd för anställningar utan särskilda kvalifikationskrav, som till exempel för arbete i restaurang eller städning. Det avgörande skulle vara att enskilda arbetsgivare upplevde ett behov av arbetskraft i sin verksamhet.

Andra förändringar var att de fackliga organisationerna fått mindre att säga till om i processen och att det inte längre - ens för de mest eftertraktade yrkesgrupperna - gick att direkt söka och få permanent uppehållstillstånd. Arbetstillstånd meddelades enligt de nya reglerna för högst två år, men kunde förlängas till högst fyra år och därefter var det möjligt att söka permanent uppehållstillstånd. Tillståndet var knutet till ett visst slag av arbete och *en viss arbetsgivare*. Om anställningen avslutades av någondera parten, krävdes en ny anställning inom tre månader för att arbetstagaren skulle få behålla sitt tillstånd.

Likabehandling var en bärande tanke i reformen. Det tydligaste uttrycket för det var kravet på likabehandling av arbetskraftsinvandrare med arbetstagare som redan arbetade i Sverige. För arbetstillstånd krävdes nämligen att den sökande hade ett erbjudande om arbete till kollektivavtalsenlig lön, vilket samtidigt innebar ett skydd för den svenska arbetsmarknaden. Men tanken var också att tillståndsprocessen skulle vara enkel och obyråkratisk: samma regler skulle även gälla för alla de olika yrkesgrupper som arbetskraftsinvandrarerna tillhörde.

Det var framför allt tre olika kategorier arbetsmigranter som kom till Sverige:

- Bärplockare från Thailand
- IT-ingenjörer från Indien
- Personer med okvalificerat arbete som städning eller i restauranger. De kom inte sällan från länder som människor också flydde från, som Ukraina, Turkiet, Syrien och Irak.

På så sätt uppstod en internationell arbetsdelning, där olika nationaliteter sysselsattes inom olika näringar. Det dröjde inte länge förrän olika missförhållanden inom arbetskraftsinvandringen uppdagades och krav ställdes på åtgärder. Inom bärplockningen avslöjades det att arbetstagarna inte alltid fick lön för sitt arbete eller hade undermåliga arbets- och bostadsförhållanden. Särskilda kontroller av arbetsgivarna infördes först inom bärplockningen (2011) och sedan i nystartade företag och inom vissa branscher med okvalificerat arbete (2012). Antalet arbetsmigranter till de områdena minskade därefter.

Andra åtgärder med vissa efterkontroller och vidgade möjligheter att återkalla arbetstillstånd vidtogs år 2014 och ytterligare förslag till lagstiftning på området med syftet att stärka arbetskraftsmigranternas ställning väntas vid årsskiftet 2016–2017.

Samtidigt pågick lagstiftningsarbete inom EU. ”Blåkortsdirektivets” regler infördes i Sverige 2013 och innebar att människor som fått arbetserbjudanden med en lön som var en och en halv gång så hög som den svenska genomsnittslönen, skulle få vissa förmåner. Syftet var att locka högkvalificerade arbetstagare till EU, men i Sverige har bara en handfull personer hittills sökt och fått ett ”Blåkort”. Ett annat direktiv, ”Säsongarbetardirektivet”, har som syfte att ge arbetsmigranter till bland annat jordbruk och skogsbruk samma förhållanden som motsvarande arbetstagare som redan är etablerade i EU (likabehandling) och samtidigt säkerställa att de lämnar landet när säsongen är slut. Ett förslag om hur direktivet ska införas i Sverige beräknas komma vid årsskiftet 2016–2017. Detsamma gäller ett särskilt direktiv om företagsinterna förflyttningar.

Asylsökandes rätt till arbete

Som en del av 2008 års reform av reglerna om arbetskraftsinvandring infördes en möjlighet för personer, som fått avslag på sin asylansökan och hade arbetat i Sverige, att ”byta spår”, nämligen att söka arbetstillstånd utan att först lämna landet. Den möjligheten infördes under motstånd från dem som ansåg att det var av största vikt att asylrätten och arbetskraftsinvandringen hölls isär för att asylrätten inte skulle urholkas. Möjligheten att ”byta spår” ansågs också strida mot principen om en tydlig början och ett tydligt slut i asylprocessen.

Möjligheten att söka arbetstillstånd inom Sverige efter ett avslag har hittills spelat en liten kvantitativ roll, men kan tänkas få större betydelse framöver med ett ökat antal asylsökande. Det är höga krav som ställs på den sökande: personen ska ha haft en anställning under fyra månader, ska ha ett erbjudande om anställning i ett år – *båda med villkor som motsvarar kollektivavtal (vid deltid minimum 13 000 kronor)* – och ska ansöka om arbetstillstånd inom två veckor efter det att beslutet om avslag har vunnit laga kraft.

Spårbytet förutsatte alltså att den sökande hade arbetat i Sverige under väntetiden. Detta hade möjliggjorts redan 1992, då det infördes en rätt för asylsökande att arbeta med hänvisning till vars och ens skyldighet att försörja sig och sin familj. Den rätten fanns från början bara om handläggningstiden beräknades överstiga fyra månader. Lagstiftaren balanserade nämligen mellan en ambition att inte locka fler asylsökande till Sverige och en strävan att få de sökande som befann sig i landet att försörja sig.

De asylsökandes arbete undantogs från kravet på arbetstillstånd och därmed ställdes heller inte några krav på anställningsvillkoren. Antalet personer som hade *rätt* att arbeta varierade under åren både med antalet asylsökande och med förändrade regler: kravet på handläggningstid togs så småningom bort, men i stället infördes ett krav på att den sökande skulle medverka till att klarlägga sin identitet. Inte heller så kallade Dublinärenden eller de som ansågs ha gjort ogrundade ansökningar fick rätt att arbeta. Under senare år har dock ett stort antal asylsökande haft *rätt* att arbeta men bara en liten andel av dem har faktiskt haft ett arbete.

När rätten att ”byta spår” infördes 2008, det vill säga rätten att söka arbetstillstånd efter ett avslag på asylansökan utan att lämna Sverige, ansåg lagstiftaren detta vara i linje med ”ett effektivare system för arbetskraftsinvandring”. Syftet var att öka de asylsökandes vilja att arbeta och försörja sig under väntetiden och att regularisera ”svartarbete”. Det var dock bara något tusental personer per år som ansökte om arbetstillstånd enligt dessa regler och majoriteten av ansökningarna avvisades eller avlogs. Skälen till avvisning var oftast att ansökningarna hade kommit in för tidigt eller för sent. Grunden för avslag var i ett stort antal fall att den tidigare eller den framtida anställningen inte hade tillräckligt goda villkor. Ett annat vanligt skäl var att sökanden tidigare hade avvisats eller utvisats men inte lämnat landet eller att sökanden hade arbetat utan att ha varit undantagen från kravet på arbetstillstånd.

Kraftiga restriktioner för asylsökande

Efter lagändringar som trädde i kraft i juli 2016 har situationen på arbetsmarknaden förändrats ytterligare och situationen för de asylsökande förändrats drastiskt. Nya och starkt restriktiva regler ska tillämpas på alla som sökt asyl efter lagens ikraftträdande. En tidsbegränsad lagstiftning ska anpassa det svenska regelverket till *minimivån* enligt EU-rätten och internationella konventioner.

Den nya lagstiftningen innebär att de som kategoriseras som flyktingar eller alternativt skyddsbehövande under lagens giltighetstid bara kan få tidsbegränsade uppehållstillstånd. En person som bedöms vara flykting kan enligt huvudregeln få ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på tre år och en person som bedöms vara alternativt skyddsbehövande kan få ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på tretton månader. Personer som i utlänningslagen definieras som ”övrigt skyddsbehövande” och tidigare kunde få uppehållstillstånd, kan inte längre få det.

De som anses vara flyktingar ska ha rätt att förenas med sin familj, om flyktingen anses ha välgrundade utsikter att beviljas ett permanent uppehållstillstånd. De alternativt skyddsbehövande har rätt till familjeåterförening bara om anknytningspersonens ansökan om asyl har registrerats före den 24 november 2015 och personen också har välgrundad utsikt att

beviljas permanent uppehållstillstånd. Ett nytt villkor för familjeåterförening är dessutom att flyktingen i Sverige kan försörja inte bara sig själv utan också de anhöriga.

De tidsbegränsade uppehållstillstånden är tänkta att senare kunna förlängas, om det fortfarande finns skyddsskäl. Permanent uppehållstillstånd ska däremot bara ges till personer som kan försörja sig och personer under 25 år ska beviljas sådant tillstånd bara om de har gymnasieutbildning. Principen om att hålla isär asylrätten och arbetskraftsinvandringen verkar därmed ha övergivits: En person som sökt och fått asyl i Sverige, kan få permanent uppehållstillstånd bara om personen har ett arbete.

”Fragmentering” och hierarki

Ett resultat av de mångskiftande och fragmenterade reglerna för olika kategorier av migrerande arbetstagare är att en hierarki har skapats mellan arbetstagare beroende på deras migrationsrättsliga status. Den hierarkin (om vi utgår från att reglerna följs) ser försöksvis i grova drag ut så här:

Den bästa positionen i hierarkin har de som har haft arbetstillstånd och därefter får *permanent uppehållstillstånd*. De har redan haft en anställning i ett antal år och är därmed etablerade på arbetsmarknaden och är dessutom fria att byta anställning om de önskar göra det.

Innehavare av Blåkort, vilket är en mycket liten grupp, har redan från början en mycket privilegierad situation lönemässigt, men deras arbetstillstånd är liksom övriga arbetskraftsinvandrares under de första två åren knutet till en viss anställning och ett visst slag av arbete. De har också laglig rätt att ta med sin familj och får efter en viss tid möjlighet att flytta till ett annat EU-land.

De som har haft *arbetstillstånd i mer än två år*, ska ha haft kollektivavtalsenliga villkor under den tiden men får också byta arbetsgivare och har eventuellt på så sätt möjlighet att förbättra sina villkor i olika avseenden.

De som har haft *arbetstillstånd i mindre än två år*, ska ha haft kollektivavtalsenliga villkor men är bundna till den arbetsgivare som arbetstillståndet har beviljats hos. Vilken position som säsongsarbetare kommer att få när EU-direktivet är genomfört i Sverige är svårt att förutsäga, eftersom direktivet lämnar så många valmöjligheter till medlemsstaterna, men säsongsarbetare kommer troligen bara att kunna få tillstånd för säsongen ifråga och får eventuellt inte rätt att ha med sig familjemedlemmar.

Familjemedlemmar till arbetskraftsinvandrare med arbetstillstånd för mer än sex månader kan enligt Migrationsverkets praxis få arbetstillstånd. Dessa arbetstillstånd beviljas utan någon särskild prövning av anställningsvillkor etc. men de är å andra sidan inte heller begränsade varken till yrke eller arbetsgivare. Det är därmed inte möjligt att säga att migrationsrätten ger familjemedlemmar en viss position, utan villkoren kommer bestämmas av individens förhandlingsposition av andra skäl.

Flyktingar med tidsbegränsade uppehållstillstånd har också arbetstillstånd utan krav på anställningsvillkoren men har rätt att stanna i landet även om de avslutar sin anställning eller byter anställning och migrationsrätten i sig ger dem därför på så sätt en relativt god förhandlingsposition.

Den näst sista kategorin är de som enligt utlänningsförordningen är *undantagna från kravet på arbetstillstånd* under allt från två veckor till ett år. Det rör sig exempelvis om chaufförer, artister, gästforskare och företagsinterna specialister av olika slag och det gäller också asylsökande. Dessa grupper har sinsemellan mycket olika ställning av andra skäl än migrationsrättens, men de har det gemensamt att migrationsrätten idag inte ställer några krav på deras anställningsvillkor. För många ”företagsinterna specialister” kan EU-direktivet om företagsinterna förflyttningar med komplicerade men relativt förmånliga regler snart komma att gälla. Asylsökande som arbetar med undantag från kravet på arbetstillstånd kan vara angelägna att få och behålla en anställning ”till vilket pris som helst” i förhoppningen om att förbättra sina möjligheter att stanna i landet eller på sikt söka arbetstillstånd utan att behöva lämna Sverige.

Längst ner i hierarkin kommer de som är *papperslösa*, det vill säga som varken har arbetstillstånd eller uppehållstillstånd och dessutom (liksom arbetsgivaren) riskerar straff för sitt arbete. Deras förhandlingsposition är därmed den sämsta tänkbara.

Sammanfattningsvis är det tydligt att både arbetsmarknaden och den politik som förts i fråga om arbete för dem som kommer från länder utanför EU är genomsyrad av den globala ojämlikheten. Omfattande lagstiftning har införts på både asylområdet och arbetskraftsområdet som gör situationen alltmer komplex och svår att överblicka. Lagstiftningen har också steg för steg lett till olika villkor för olika kategorier arbetande och till att gränserna mellan arbetskraftsinvandring och asylsökandes arbete ibland suddas ut.

Källor och referenser:

- Prop. 2007/08:147. Nya regler för arbetskraftsinvandring.
- Prop. 2015/16:174. Tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.
- OECD (2011) *Recruiting Immigrant Workers: Sweden*. OECD Publishing.
- *Arbetskraft från hela världen – Hur blev det med 2008 års reform?* (red. Catharina Calleman & Petra Herzfeld Olsson), *Delmi rapport 2015:9*, 525 s.
- Calleman, Catharina. *Arbetskraftsinvandring, arbetsgivarmakt och mänskliga rättigheter*, i *Vänbok till Claes Sandgren – Utblick och inblick*, Iustus förlag 2012, s. 119–137.
- Calleman, Catharina. *Demografi, arbetskraftsutbud och arbetsrätt i Arbetsmarknad & Arbetsliv*, Vol. 1, nr 1, 2014, s. 39–53.
- Calleman, Catharina & Olsson Herzfeld, Petra. *Moves towards increased fragmentation among labour immigrants*, i *Globalization, Fragmentation, Labour and Employment Law - a Swedish Perspective* (red. Carlson, Edström & Nyström), Iustus förlag 2016, p. 161 - 183.
- Herzfeld Olsson, Petra, *EU:s framväxande regelverk om arbetskraft från tredjeland – en splittrad union på villovägar*, i *Arbetslöshet, migrationspolitik och nationalism – hot mot EU:s sammanhållning?* (red. Bakardjieva, A., L. Oxelheim och T. Persson, Santérus förlag, Stockholm 2012.

Den arbetsmarknadspolitiska styrningen av "invandrarskap" som "handikapp" i Sverige

Julia Peralta, universitetslektor vid Institutet för handikappvetenskap, Örebro universitet samt Institutionen för kultur och lärande, Södertörn högskola

I Sverige kodas arbetslösa allt oftare som funktionshindrade och brist på "svenskhet" ses, inte sällan, som funktionshinder i arbetssökande. År 2003 initierade Arbetsförmedlingen en försöksverksamhet riktad till "vissa invandrare". Det rörde sig om så kallad Särskild arbetsplatsintroduktion för vissa invandrare (SIN). Mer specifikt gick verksamheten ut på att specialutbildade arbetsförmedlare skulle använda sig av den så kallade Supported Employment-metodiken (SE). Den började under tidigt 1980-tal användas i USA som ett alternativ till traditionella sysselsättningsalternativ för personer med intellektuella funktionsnedsättningar.

Över tid har SE utvecklats och börjat användas för andra målgrupper, exempelvis personer med psykiska funktionsnedsättningar. SE började användas i Sverige under 1990-talet och metodiken har sedan dess fått en ökad betydelse inom arbetslivsinriktad rehabilitering. Speciellt under senare delen av 2000-talet har SE kommit att användas allt mer inom välfärdsstatens olika aktörer. SE-metodiken används allt oftare av Arbetsförmedlingen för att stödja arbetssökande att nå, få och behålla ett arbete.

Försöksverksamheten riktad till "vissa invandrare" har successivt upphört men metodiken tillämpas än idag även i arbetet med andra arbetssökande. I beskrivningen av dessa arbetssökandes "funktionshinder", är det möjligt att tyda övergripande förändringar både på arbetsmarknaden, i arbetsmarknadspolitiken och i samhället i stort. Det handlar alltså om nya ideal, regler och aktörer, vilka utgör viktiga element i en utveckling där arbetsmarknadspolitiken i Sverige kommit att följa mer en marknadslogik än tidigare och där svenskhet visat sig utgöra en betydelsefull egenskap på dagens arbetsmarknad.

Mer specifikt fokuseras här den arbetsmarknadspolitiska styrningen av "invandrarskap" som "handikapp" i Sverige. Studien bygger på semistrukturerade intervjuer genomförda under hösten 2008 och fram till hösten 2010 med arbetsförmedlare, arbetssökande och arbetsgivare i direkt anknytning till två arbetsförmedlingskontor med SIN-verksamhet.

Om etablering, implementering och lokal utveckling

Ulf Ericsson, docent i arbetsvetenskap och Fredrik Rakar, lektor i arbetsvetenskap vid Högskolan Kristianstad

I diskussionen kring vad som behöver ske för att nyanlända ska etablera sig i Sverige finns en risk att vi fastnar i det individuella ansvaret och det receptororienterade lärandet. Alla som flytt till Sverige ska lära sig fungera i samhället, lära sig söka jobb och göra sig anställningsbara. De ska etablera sig på en arbetsmarknad och bostadsmarknad, kunna ta för sig av det svenska smörgåsbordet av individuella möjligheter och återskapa en framtid i det nya landet. Policyverktyget för detta är etableringssystemet. Förståelsen för systemet ska ges av systemet och inom dess insatser.

Vi menar att dessa förväntningar förbiser de elementära (mellan)mänskliga processer som är centrala för en framgångsrik etablering och inkludering. Etableringsprocessen är inte de formella insatser som en nyanländ har rätt till under de två första åren, utan det som sker i mellanrummet mellan de offentliga insatserna och individen. Vi tolkar här mellanrummet i likhet med Porsfelt (2001), både som ett rum för en omvandlingspassage (en övergångsrit från ett Jag till ett annat) och som ett tredjerum (en zon för reflektion och lärande). Detta mellanrum skapas i det konkreta mötet mellan etableringsinsats och individ på det lokala planet, inramade av de lokala förutsättningarna, i den lokala översättningen av policyn.

Föreliggande projekt har syftet att gå bortom det receptororienterade etableringssystemet som policyverktyg och att:

- förstå mellanrummets meningsskapande betydelse för övergången mellan det liv om lämnats kvar i hemlandet och i konstruktionen av det nya
- öka förståelsen för hur implementeringen av etableringsinsatserna växer fram i mellanrummet mellan individ och frontlinjebyråkrat
- fokusera på utvecklingsmöjligheterna i det lokala mellanrummet där individens förutsättningar och resurser möter omgivningens förutsättningar och resurser

Våra argument vilar på en socialkonstruktivistisk ansats (Berger och Luckmann, 1966; Czarniawska, 2006; Rorty, 1982; Weick, 1979). Med stöd i denna socialkonstruktivistiska teoribildning närmar vi oss de meningsskapande processerna i individens livsprojekt, organiseringsprinciperna bakom de insatser det allmänna står för, samt formerandet av de lokala arenor där allt detta kan utspela sig.

Arbeta utan papper: ett insamlingsprojekt om papperslösas arbetsvillkor

Andreas Nilsson, samlings- och forskningskoordinator, Arbetets museum

Uppskattningsvis 30–50 000 människor arbetar utan arbetstillstånd eller uppehållstillstånd i Sverige. Arbetets museum har intervjuat tio personer med erfarenhet av att leva och arbeta som papperslösa för att öka kunskapen om deras situation. Dokumentationen fördjupar bilden av den informella arbetsmarknaden och ger röst åt den här gruppen människor som sällan själva får höras.

I livsberättelserna framkommer hur personerna utgör en etablerad del av dagens ekonomi och arbetar på många ställen i samhället, framför allt inom branscherna hotell och restaurang, städ, bygg, transport och handel. Ofta har de flera arbetsgivare parallellt som kräver ständig tillgänglighet, och vittnar om låga löner, tungt arbete och långa arbetspass samt svårighet att protestera på grund av rädsla för att bli av med arbetet och för polisen.

Berättelserna i insamlingen nyanserar samtidigt bilden av personernas situation. Många framhåller med stolthet sin egen drivkraft att hitta arbete och sin vilja och förmåga att arbeta hårt. De intervjuade gör motstånd mot att positioneras som såväl offer som hot av omvärlden, och har hittat strategier för att upprätta sitt värde som människor.

Projektet har varit utmanande på många sätt, inte minst för att de intervjuades utsatta situation medförde etiska frågor och att personerna var komplicerade att nå. Det har varit extra svårt att hitta kvinnliga informanter. En referensgrupp har varit knuten till insamlingen, med en av de intervjuade informanterna samt representanter från Fackligt center för papperslösa, Asylgruppen Norrköping, ABF Norrköping, ARAB, Arena Idé samt forskare från Linköping universitet, Stockholms universitet och Röda korsets högskola.

Arbetskraftsmigration från tredje land i låglöneyrken

Olle Frödin, universitetslektor och Anders Kjellberg, professor vid Sociologiska institutionen, Lunds universitet

Sverige fick från december 2008 OECD:s sannolikt mest liberala regelverk för arbetskraftsmigration från ”tredje land”. Det blev nu fritt fram för arbetsgivarna att rekrytera arbetskraft från länder utanför EU/EES bara arbetet utannonserats och arbetsvillkoren motsvarar kollektivavtalet eller praxis i branschen.

I vårt forskningsprojekt Arbetskraftsmigration, fack och arbetsgivare finansierat av Forte är en central frågeställning är varför så många personer från tredje land rekryterades till branscher som utmärks av hög arbetslöshet och ett stort inslag av lågkvalificerade jobb. De av oss undersökta branscherna, restaurang och städ, kännetecknas vidare av en för Sverige låg andel fackligt anslutna, vilket kan antas påverka fackens möjligheter att kontrollera att arbetskraftsmigranternas arbetsvillkor uppfyller lagens krav.

Vi har undersökt vad som utmärker arbetstagare, arbetsgivare och arbetsplatser kopplade till de 2012 beviljade nya arbetstillstånden i Stockholm. Hit hör i vilken utsträckning migranten och arbetsgivaren kommer från samma land (rekrytering till ”etniska företag”) eller hur vanligt det är med kollektivavtal i de rekryterande företagen. Det stora antalet arbetstillstånd som 2012 utfärdades i restaurang- och städbranscherna i Stockholm gjorde att vi valde denna kommun för en undersökning av samtliga nya arbetstillstånd (AT) som det året beviljades i dessa branscher. Stockholm är extra intressant också därför att den fackliga organisationsgraden där är lägre och andelen företag som saknar kollektivavtal högre än i övriga landet.

Utifrån uppgifter i Migrationsverkets arkiv, företagsregister, fackförbundens avtalsregister mm sammanställdes en databas om migranterna, företagen som rekryterade dem, de erbjudna arbetsvillkoren och fackens bedömningar av dessa. Av studien framgår att det finns ett betydande efterfrågetryck på nya AT från ”spårbytare” det vill säga asylsökande samt studerande och andra från tredje land som tidigare fått tillfälliga uppehållstillstånd och som nu söker AT för att få återvända till eller stanna kvar i Sverige. Migranterna är koncentrerade till ett mindre antal ursprungsländer, vilket antyder att olika former av sociala nätverk fungerat som kanaler under migrationsprocessen.

Närmare 60 procent av arbetskraftsmigranterna rekryterades till så kallade mikroföretag med högst nio anställda, medan företagen med minst 50 anställda svarade för mindre än en femtedel av migranterna. Av de senare hade nästan 90 procent kollektivavtal men endast vart tredje mikroföretag. Mellan 2009 och 2011 mer än fördubblades antalet nya AT i restaurang- och städbranscherna, varefter nästan en halvering skett av nya AT. Migrationsverkets sedan 2012 skärpta kontroll, långa handläggningstider, ökad flyktinginvandring och en ökad användning av anställningsbidrag är några tänkbara förklaringar. Antalet och andelen utlandsfödda har däremot fortsatt att öka i städ- och restaurangbranscherna på den svenska arbetsmarknaden. År 2014 var varannan städare i Sverige född utomlands och ca 30 procent av de som arbetar som restaurang- och köksbiträden samt kockar och kallsköttor.

Källor och referenser:

- Olle Frödin & Anders Kjellberg ”Arbetskraftsinvandring från tredje land i restaurang- och städbranscherna” (i Calleman & Herzfeld Olsson 2015) <https://lucris.lub.lu.se/ws/files/5646416/8312176.pdf>
- Catharina Calleman & Petra Herzfeld Olsson (red.) Arbetskraft från hela världen. Hur blev det med 2008 års reform? Delmi Rapport 2015:9 <http://www.delmi.se/institutioner#!/arbetskraft-fran-hela-varlden-rapport-och-policy-brief-20159-1>
- Olle Frödin & Anders Kjellberg ”Arbetskraftsmigration från tredje land i låglöneyrken”, Arbetsmarknad & Arbetsliv nr 1 2017 (specialnummer om migration och arbete).

PANELSAMTAL:

Människor i rörelse – migration och arbete

*Deltagare: Angeles Bermudez-Svankvist, verksamhetsutvecklare på Migrationsverket
Inger Schroeder, verksamhetschef för Arbetsförmedlingen Norrköping
Sten-Erik Johansson, föreståndare vid Fackligt center för papperslösa.*

Moderator: Julia Peralta, Södertörns högskola

Julia: Kan vi börja med att ni presenterar er och vad ni arbetar med?

Sten-Erik: Jag jobbar med Fackligt center för papperslösa, där 30 fackförbund samarbetar för att ge information och råd till papperslösa om deras rättigheter på arbetsmarknaden. Det kan handla om löner, arbetsvillkor och arbetsmiljö. Vi skickar också vidare så många fall som möjligt till berörda fackförbund för att de ska kunna driva ärenden mot oseriösa arbetsgivare.

Inger: Jag leder arbetet på Arbetsförmedlingen här i Norrköping, och ser som en stor utmaning att hitta lösningar för att fler ska kunna utbilda sig vidare och kunna ta jobben som finns i Sverige.

Angeles: Mitt uppdrag just nu är att utveckla det man kallar för organiserad sysselsättning. En lagstiftning togs 1994 om att människor i asylprocessen ska ha en meningsfull väntan, och det innebär någon form av sysselsättning, svenskaträning och mötesplatser organiserade av civilsamhället, frivilligorganisationer och myndigheter samt att få in självhushåll i boenden.

Jag har ju tidigare jobbat med arbetsmarknadsfrågor och etableringsreformen på Arbetsförmedlingen. Det jag ofta tror vi glömmer, och som jag fokuserat på sedan 1 mars är näringslivsperspektivet, det vill säga arbetsgivarnas behov av arbetskraft. Så jag har sett till att få fram avsiktsförklaringar om att ge sysselsättningsplatser i näringslivet. För att undvika svartarbete, dåliga arbetsvillkor och icke-kollektivavtalsenligt förhållanden är det viktigt med arbetsgivare som har en gedigen kontroll. Hittills i år har vi skrapat ihop 25 000 platser.

Nu kommer förmodligen en lagändring om förändringar kring LMA. Vi har ju gått till EU-lägsta nivå när det gäller migrationspolitiken, vilket är en kraftig förändring mot tidigare av olika orsaker och anledningar, det kan vi återkomma till. Förmodligen lagstiftas möjligheten till praktik på arbetsplatser bort, vilket gör att vi får en risk för ännu fler oseriösa anställningsvillkor och en svart marknad med människor som går under jorden – konsekvenser om jag inte tror man funderat på.

Julia: Vi får ju ofta en väldigt negativ bild av migration via massmedia, kan ni ge en mer positiv bild av migrationssituationen i landet?

Inger: Vi vet att vi kommer att få, och redan har en väldigt stor arbetskraftsbrist. Vi har egentligen brist inom alla områden på arbetsmarknaden. Vi ser också att arbetslösheten bland inrikes födda i stort sett är obefintlig idag, vi har ingen strukturarbetslöshet. Blir du arbetslös, skriver in dig och har haft ett jobb tidigare, då är du snart ute i arbete igen. Alla de nyanlända är en arbetskraftsreserv för oss, här finns mycket kompetens som vi kan använda i samhället. Många som kommer har en väldigt god utbildning med sig. Det finns många områden där vi har brist, till exempel för lärare har vi gjort ett samarbete med Norrköpings kommun som är enormt intresserade av att komma in kontakt med dem. Vi har utbildningar på Linköpings universitet för att de ska kunna ta svenska lärarjobb. SFI-lärare är det jättestor brist på. Vi ser väldigt positivt på det här, vi måste ha invandring för Sveriges överlevnad och välfärd. Men vi måste ta hand om de som kommer så att de vill stanna här.

Sten-Erik: De som kommer hit vill förmodligen jobba, känna sig behövda och nödvändiga, komma in i kamratskap och arbete även i Sverige. Det är väl bra nog.

Angeles: Jag håller med om att mediabilden idag inte representerar de människor jag träffar och har träffat. Jag är uppvuxen i Spanien och har bott i Botkyrka. Om man tittar på människor som kommer från andra länder har de oerhörd drivkraft, man tar sig inte från Syrien och hit bara för att det var roligt att komma just till Sverige. Det finns en flykt från någonting för att få det bättre någon annanstans. Mediabilden målar upp att det är en grupp människor som inte kan så mycket, är ganska fattiga och med lågutbildning. Det är beklämmande, och integrationspolitiken bidrar till bilden att de har det svårt att komma in på arbetsmarknaden. Men det är ju individer som kommer med olika förutsättningar.

Tittar man på de 160 000 som kom förra året så är de flesta från Syrien och de har oftast kunskaper i engelska, har en bas att stå på och lär sig svenska ganska lätt. Det finns människor som kommer och har betyg och pengar med sig – men bilden målas inte upp på det sättet. Det är en stark grupp som skulle kunna komma in relativt snabbt om man jobbade annorlunda mot näringslivet enligt mig.

Sedan är det skillnad att komma som politisk flykting undan Pinochet eller från Turkiet för 50 år sedan som arbetskraftsinvandrare, så det går inte att jämföra över tid. Men min uppfattning är att de människor som flytt nu har en väldig vilja att bidra till samhället de kommer till. Där gör Arbetsförmedlingen ett fantastiskt jobb, och Migrationsverket, för det är inget enkelt uppdrag. Vi samarbetar nu med medieinstitutet Fojo som ska försöka få tag på journalister från dessa länder som kanske kan rapportera på ett annorlunda sätt.

Inger: Vi jobbar mycket mot företag, och märker en helt annan inställning idag. Företagen vill väldigt gärna vara med och hjälpa till och ta emot, och de ser behovet av arbetskraft. Så vi har rätt bråda dagar med att matcha alla arbetssökande. Regeringen har också lanserat ett antal insatser för att snabba på inflödet på arbetsmarknaden, det finns snabbspår, utbildningar som Korta vägen – så vi har stora möjligheter att klara och behålla välfärden, bättre än många länder i Europa eftersom vi har en stor arbetskraftsreserv att ta av.

Angeles: Det är också viktigt att komma ihåg att arbetsgivarna inte gör det här av välgörenhetsskäl – att man tar emot någon för att göra något gott. Det är inte bara därför, utan i många branscher, tjänstesektorn speciellt, kommer bristen skada branschen och ge högre löneutveckling. Om vi tittar på Choice Hotel som vi har en avsiktsförklaring från, de kommer att vara tvungna att anställa tiotusentals personer de närmaste sex åren, inte bara kockar och städare, utan inom management, ekonomi och juridik. Arbetsgivare i stora företag behöver alla sorters kompetenser. Inom äldreomsorg har SKL kommit ut med en rapport som visar att den branschen kommer ha en enorm brist till 2025.

Det här är ett sätt att påbörja människors möjlighet att stanna, men lagstiftningen idag med tillfälliga uppehållstillstånd och att man inte får ta hit sina anhöriga gör att det är ännu viktigare att man kommer in i den andra lagstiftningen – arbetskraftslagstiftningen. Då får man möjlighet att stanna och ta hit sin familj. Det är tufft för myndighetshandläggarna, för det har varit ganska snabba förändringar på kort tid. Och vi måste erkänna, migrationspolitiken har ju gått åt höger. Så är det i hela Europa, man stänger alla dörrar och mörka krafter börjar få fotfäste.

Sverige har ett stort ansvar att visa att vi faktiskt förhåller oss i värdegrunden på ett annat sätt. Jag är förbannad över vad som håller på att hända i Europa, det är en ganska uppenbar rörelse. Det är viktigt för oss myndighetsutövare, med makt utifrån från vår handläggning och som kan de här frågorna, att verkligen markera att det inte är ett samhälle vi vill ha. Därför ska vi vara stolta över att de här människorna kommer hit, sedan att det blir ett jättejobb att hantera – det är därför vi är anställda i myndighetsvärlden.

***Julia:* Vilka är utmaningarna som ni ser det när ni planerar och arbetar med de här frågorna?**

Inger: Den största är nog för kommunerna, att kunna förbereda SFI för alla, att hitta bostäder är en jätteutmaning. Har man inte bostad är det inte så lätt att etablera sig. Nu byggs det ju överallt i Sverige så det kommer att lösa sig, men i dagsläget är det ett problem, och man läser dagligen om kommuner som vägrar ta emot eftersom de har brist på bostäder.

Angeles: Det som är utmaningen är hur vi ändrar på de sociala nätverken och koderna, för i Sverige vet vi per definition att jobb får du om du har kontakter. Att matchningen sköter sig själv är en tradition. Människor utan kontakter, som inte känner några, de har svårare att komma ut på arbetsmarknaden. Därför blir det väldigt lätt att man anställer sina anhöriga i sina egna företag på villkor som vi inte tycker är ok, men för dem är det ok för de inte har några alternativ.

Utmaningen för kommunerna? Södertälje har till exempel under många år tagit emot människor med eget boende som bor hos släktingar, och kommunen gör ett fantastiskt jobb. Alla försöker anstränga sig så gott det går just nu. Däremot måste vi ändra mycket lagstiftning som är gammal, den kan vara hundra år. Kommunallagen är jättegammal, bostadsöverklaganden kan ta åtta år innan man får bygga något, den delen är också viktigt att förändra politiskt för att saker ska gå fortare. Men jag är övertygad om att allt går att lösa med gott samarbete.

Sten-Erik: Från den fackliga horisonten finns det till exempel en jäkla massa skojare som har haft gott om tid, har kunnat förbereda sig ostört och vet precis hur de ska göra för att inte följa kollektivavtal eller värdiga överenskommelser överhuvudtaget. Inga bra löner, och man tafsar på arbetsmiljölagen, arbetstidslagen och allt som har skapat någon sorts ordning på arbetsplatserna. Det är klart att om de som kommer och inte vill annat än att jobba, om de får jobb där de bara kan drömma om 40-timmars arbetsvecka och snarare har 60 timmar, med möjligen någon förmiddag på söndagar ledigt.

Har man inte levt på vårt vis, som är uppvuxna med en annan ordning, och dessutom har kriminella arbetsgivare, då är det inte lätt att stå emot. Jag hörde så sent som i måndags från en besökare på centret, han tjänade 6 000 kr i månaden för heltid, och då är det ”heltid+” vi pratar om. Vi frågade vad han tyckte var rimligt att tjäna, och han sa 8 000 kr. Det är en bild som är förskräcklig, och som är en utmaning för företagen och deras organisationer, och för oss i den fackliga världen. Det är något kolossalt, och det har gått så fort.

Julia: Har ni en bild av vilka de kriminella företagen är?

Sten-Erik: Det är ju lagmässigt inte tillåtet att anställa någon på de här villkoren, följer man inte de arbetsrättsliga lagarna är man kriminell. Slår jag sönder en ruta på en bil här utanför och åker iväg med den, så anses jag kriminell. De betar sig på samma sätt. Vi har träffat människor som hamnat på sjukhus, brutit benet eller fått hjärnskakning. Vi har faktiskt också varit med om dödsfall. Och tas någon till sjukhus så hänger de här företagarna med och säger att de inte ska berätta att det har hänt på arbetsplatsen, utan på fritiden. Om de gör det ska de få behålla både sin lön och jobbet, men sedan håller företagen inte det – och personerna kommer till oss och så finns det inga bevis på att skadan har inträffat på arbetsplatsen.

De är kriminella arbetsköpare, och de är hemska! Och de har framför allt kunna hålla på och träna sig sedan början av 2000-talet och har en kolossal kunskap om hur de inte ska bli tagna och uppmärksammade. Det ska man inte underskatta.

Angeles: Min oro är att vi är nere på EU:s miniminivå i migrationslagstiftning med förändringarna som kommit. Konsekvensen blir att många inte kommer att åka tillbaka, för man har inget att åka tillbaka till. Vi kommer att få en svart sektor, inte bara i arbete utan även i prostitution, kriminalitet och missbruk. Då skjuter vi över problematiken till sjukvården och polisen.

Att kunna förbereda sig och träna är en jätteutmaning för myndighetsvärlden, och då pratar jag inte om Arbetsförmedlingen och Migrationsverket utan andra strukturella utövare som är basen i välfärden. Jag brukar vara positiv, men nu är jag orolig för jag tror inte vi vana att hantera det här och måste hitta extraordinära lösningar. Vi är inte de mest flexibla i myndigheterna, utan är mer ”by-the-book” i hur det var varit och hur det är. Det gör att ställtiderna blir långa och att kriminella strukturer kan frodas och nästan kan mer än rättsväsendet ibland.

Julia: Vi som har forskat om arbetsmarknaden och pekat på diskriminering och rasism. Tror ni att arbetskraftsbehovet är så stort att de sakerna kommer att försvinna?

Angeles: Det beror på vilka vi vill leka med. Vill vi ha seriösa arbetsgivare med seriösa villkor, då måste vi leka med dem man vet kommer rensa upp i de attityder och den fascistoida värdegrund där det är ok att behandla människor dåligt, Vi får alliera oss med de som tycker som oss i vad vårt samhälle ska handla om. Då måste vi vidga vyn om vilka som finns där ute, vilka ska vi samarbeta med och vilka ska vi säga nej till.

Inger: Jag tror att det kommer att minska med rasism, när man ser att det finns kompetens bland de som kommer som man vill ta tillvara. Då försvinner de här andra fördomarna, för företagen ser att man måste ha kompetensen – det är det som är det viktigaste. Det kommer säkert att ta tid men jag tror i alla fall inte att man kommer tycka att vi inte ska anställa någon med utländsk bakgrund, för där finns möjligheterna att växa och bli större.

Angeles: Sedan finns stora skillnader mellan högskoleutbildade personer kontra personer som har en låg utbildning eller aldrig har varit inne på arbetsmarknaden. Det finns en ojämlig rasism, den är inte lika för alla. Ingenjörer med spetskompetens är ju väldigt attraktiva i företag som Skanska, NCC, ABB och Volvo genom ett samarbete vi har med Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien. De är ju multinationella företag, så de har inget problem med människor från andra länder. Vi måste definiera vad vi menar med den dolda rasismen. Det kanske sitter djupare i värderingsgrunden.

***Julia:* Kan den här rasifieringen flytta sig om det blir lättare att få anställning, och istället spegla sig i olika anställningsvillkor och löner? Det talas ju om lägre minimilöner till exempel.**

Inger: Jag kanske är naiv, men jag tänker att den svenska modellen står ganska trygg och fast och att vi kommer hålla fast vid den. Den kommer säkert få sina törnar, och det kommer att vara utmaningar i att skapa – jag gillar inte uttrycket enkla jobb, det finns inga enkla jobb – det finns uppgifter som behöver bli utförda men ofta ingen som vill betala för dem. De uppgifterna måste vi se, och hur vi kan betala för det. Men den svenska modellen, hur man lönebildar och kommer överens på arbetsmarknaden, den tror jag sitter rätt så stadigt i Sverige.

Sten-Erik: Det har ju rätt länge nu tjafsats om den svenska modellen. Går vi tillbaka ganska lång tid, några decennier, då kan man tala om det. Nu har den svenska modellen, det visades ju av forskarna här bara för någon halvtimme sedan, att vi nästan lika gärna kan gör oss av med den. För den håller i stora kollektivavtalsbundna företag, även i ”skitbranscherna” städ som jag jobbat i många år och restaurangbranschen. Men de flesta företag är ju inte så beskaffade, utan de är småföretag.

Det här kommer att kunna, om inte slå sönder men ändra att vi förhandlar om saker och inte har lagbundna avtal. Det håller i stora starka företag, men har man 28 procent organisationsgrad i Hotell- och restaurangfacket är det så många vita fläckar där de kriminella företagen kan agera helt fritt. Och det finns fler förbund, Fastighetsanställdas förbund och städsidan har inte ens 50 procent organisationsgrad, och det går nog att gå igenom fler – Handels, Transport osv. Förbunden finns överhuvudtaget inte på kartan. Är det inte det som är den svenska modellen, var det inte det som var tanken? Så en modell finns, men den är nog inte så jäkla stabil.

Angeles: Jag letar efter den svenska modellen, vi använder ju den när vi sitter på internationella möten – *in Sweden we have this Swedish model* – och då frågar de vad den är, och när man ska förklara är det inte så himla enkelt. Idag är Sverige ett annat land än när den skapades, ett multikulturellt land med diversifierade och olika företag. Jag tror att modellen kommer att vara tvungen att ses över.

Sedan är jag också trött på det här med lägstalöner och enkla jobb. Det finns inga enkla jobb, det finns jobb att utföra och nån som måste betala för det. Den retoriken bär i sig på en värdering. Jag tänker direkt på vem som ska utföra de ”enkla” jobben, om man tänker sig att det är någon från ett annat land som inte kan göra något annat. Det är farligt. Jag tror vi kommer att få jobba med många olika modeller. Och lägstalön har vi redan, 13 000 är minimilönen uträknad för försörjning.

Sten-Erik: Men det är ingen lägstalön i något avtal för en heltid.

Angeles: Nej, men den finns redan en ganska låg lön, ska den sänkas ännu mer eller vad är det man menar? Har du inte försörjning som når upp till försörjningsstödsgränsen måste kommunen betala mellanskillnaden. Jag tror att det är en utmaning i hur vi uttrycker oss när vi menar olika saker, jag tycker inte 13 000 är en hög lön.

***Julia:* Gruppen människor som kommer nu har ju en variation av bakgrunder. Hur bemöter ni i ert arbete den variationen, med olika avstånd till arbete?**

Angeles: Jag är ute och träffar många i arbetet, och har vuxit upp i ett område med människor från olika länder och jobbar nu i Hallonbergen. Jag tror att det är viktigt att vara i närheten av det man pratar om för att höra sanningarna. På Migrationsverket finns det ett projekt som heter MIG Talks där migranter får berätta, och vi kopplar samman dem med institutioner där människor som jobbar inom till exempel museivärlden eller på Filminstitutet. De historierna är om hur de kom till Sverige, upplevelsorna och hur de egentligen tycker att det skulle vara, så att vi får feedback på förändring vi i myndighetsstrukturerna måste göra för att möta det de ser behövs.

Det är viktigt att vi som myndighetsutövare finnas i de miljöer där vi vet att det finns en arbetskraftsresurs, och så är det inte idag. Men det finns en politisk inriktning för det. Men det är bara myndigheter man har pratat om, jag tycker att det skulle vara mycket mer. Vi har ju fått socioekonomiska problem och svårigheter med språk för att vi har områden där människor inte kommer in på arbetsmarknaden och där välfärdstrukturen och samhället i stort är nedmonterat mer eller mindre. Det är en stor utmaning, vi kan välja att ha det så med då får vi vara beredda på att det blir så här.

Sten-Erik: Vi hörde ju förut berättas att det kanske finns 40–50 000 papperslösa i landet, och vi kanske har 300 besök på ett år, det är asylsökande, tredjelands-medborgare osv. Vi har ju inga anställda utan arbetar ideellt, även om de ombudsmän och förtroendevalda som är med får lön av sina fackförbund. Så träffar ju en väldigt liten del, även om vi säkert har fått ut ganska många miljoner från företag under årens lopp genom de personer vi hjälpt driva ärenden. Vi kanske lyckas bra med hälften och kanske mycket bra med ytterligare 10–20 fall, men resten inte särskilt bra tyvärr.

Inger: Arbetsförmedlingarna runt om i landet är ju vana att möta personer från alla möjliga länder. Vi måste hela tiden jobba med vår värdegrund, och jag tror att vi och många andra myndigheter är vana att jobba med olika personer från olika kulturer och nationaliteter.

***Julia:* Jag tänkte inte bara på olika länder, utan att det finns en variation i utbildningsbakgrund, i ålder och mycket mer.**

Inger: Det är ju ingen skillnad tänker jag.

Angeles: Men hanteringen är olika, de har ju olika status i samhället. Låt oss inte säga nej där. Är du ingenjör får du jobb mycket fortare, och då kommer du in snabbare. Har du låg utbildning går det långsammare, och vi har ett annat förhållningssätt till det.

Inger: Det kanske är bra tänker jag,

Angeles: Där är vi inte överens riktigt.

Julia: Jag har många fler frågor, men nu släpper vi in publiken.

Magnus Dahlstedt, Linköpings universitet: Mycket av det vi pratat om är i ett segment, i den mycket prekära papperslösa arbetssituationen. Om tar in EU-medborgare som formellt är medborgare men som hamnar i en prekär situation när de rör sig inom Europa, som till exempel bärplockarna härom året och det omdebatterade tiggeriet. Hur ska vi förhålla oss till dessa utifrån era respektive roller?

Sten-Erik: Vi hörde ju förut, och det är vår bild också, att många av de här EU-medborgarna lever under väldigt tuffa förhållanden, ofta värre än de papperslösa. För även om de också har nätverk är de ofta väldigt speciella. De papperslösa är långt ner i hierarkin, men det är EU-migranterna också. Vi gör ingen skillnad, båda grupperna är välkomna till centret.

Inger: Det är samma sak för myndigheten, EU-medborgare har samma rättigheter att söka arbete i Sverige, oavsett var du kommer ifrån inom EU. Men det kanske inte var det svaret du ville ha?

Angeles: Det finns inga svar, det här är en oerhört känslig politisk fråga. Det gjordes en utredning av Martin Valfridsson om tiggeriet och vilka människorna är. Där hittade man också att det fanns ett kriminellt nätverk bakom det här. Nu pratar jag inte om personerna som sitter där, de kanske har blivit tvingade att komma hit. Det är svårt att hantera, de behöver inte gå till Migrationsverket utan har rätt att gå direkt till Arbetsförmedlingen som har en struktur kring det här. Men en person som har de villkoren i sitt hemland, romer till exempel som är utsatta både historiskt och idag – de kanske inte ens vågar gå till en myndighet för att skriva in sig. Det är en värdegrundsfråga som är mycket tung. Och om politiken gör en tväribromsning och säger att alla ska bort, den retoriken och att det finns krafter i Europa och världen som bara blir mörkare och mörkare – börjar vi erkänna det kan vi börja diskutera frågan. Men nu är det Angeles som pratar, inte Migrationsverket.

Magnus: Det är dit jag vill komma, att det är en politisk fråga. Lagen kommer ju någonstans ifrån och kan användas på olika sätt.

Angeles: Så är det, och vi har fått en svängning i lagstiftningen om migration för att vi ska anpassa oss till resten av EU, så att andra länder ska ta sitt ansvar.

Lisa Johnsson, Kommunal Öst: Jag träffar många ensamkommande flyktingbarn, och när de blir 18 år ska de ut och fixa ett arbete. Många har dålig utbildning när de kommer hit, och har annat jobbigt med sig. Hur kommer de in på arbetsmarknaden?

Angeles: Nu ska jag vara jättebyråkratiskt, och det är inte roligt. Det ligger inte på Migrationsverket utan på kommunerna idag i den tuffare lagstiftningen, som vi har att följa.

Sten-Erik: Den gruppen står ju och faller i den ganska hemska utvecklingen att människor görs okritiska, och utan facklig kamp och lite jävlar anamma. När människor inte vågar ifrågasätta och sticka upp, då är vi verkligen illa ute. Den här gruppen lever vind för våg om jag förstått rätt. Utan kritik och ifrågasättande finns det ingen utveckling i samhället.

Anna Lindell, Ebersteinska gymnasiet: Jag har en fråga om papperslösa, finns det någon statistik vilka länder de kommer från, vilken ålder och kön de har?

Sten-Erik: Männerna är oerhört dominerande. Under årens lopp har det flyttat sig lite, i början var det många från Bangladesh, sedan från Sydamerika, bortsett från tredjelandsmedborgare från Afrika som är jättemånga. Men det är nästan bara män.

Björn Ohlsson, Vänermuseet: Vad kan man göra åt problemet, det är ju en stor fråga förstår jag.

Sten-Erik: Ja, det kan du nog svara lika bra på som jag. Vi gör ju vårt lilla med jourmottagning där de får komma och berätta. Bara det att de får berätta kanske hjälper lite. Vi tar emot deras jobbiga historier och lyssnar respektfullt, och är det problematik som är kopplade till löner eller annat på en arbetsplats, då får de träffa en fackförening som vi vidarebefordrar till.

Inger: Jag tänker på de unga ensamkommande, om man kommer före en viss ålder har man tydligen stora möjligheter att klara gymnasiet. Kommer du vid 15–16 år är det för kort tid att klara det och lära sig svenska. Där pågår det arbete, för skolan måste förändras så att de här personerna ska kunna läsa vidare tills de är kanske 24 år för att få gymnasiekompetens, idag får de inte göra det efter 20.

Lisa: Ja, de kommer ofta och har dålig kunskap även i sitt eget språk och måste lära sig väldigt mycket. Deras förutsättningar är inte så stora, och efter att de fyller 18 har de inte ens en god man längre. Det är tufft att fixa det.

Därefter avslutades samtalet med att Julia och Marinette Fogde tackade panelen och publiken för en intressant diskussion.

INLEDANDE FÖREDRAG 11 NOV:

Nostalgisk maskulinitet, jämställdhet och invandrade män

Mehrdad Darvishpour, fil. dr. i sociologi och docent i socialt arbete vid Mälardalens högskola

Forskningen kring förändring av maskulinitet bland män med utländsk härkomst och dess betydelse för jämställdhetsutveckling är relativt begränsad. Diskussionen kring invandrade män och jämställdhet har under senaste tiden uppmärksammats allt mer. Redan från början var debatten polariserad mellan de med ett *särartsperspektiv* som betonar kulturella särdrag som förklaring till en del invandrade mäns och pojkars patriarkala attityder, våld mot kvinnor och hedersvåldet, och de med ett *universellt perspektiv* som menar att allt detta bör ses som en del av en generell könsmaktsordning och därför inte behandlas som ”annorlunda”.

Jag har i min forskning förespråkat en tredje utgångspunkt, som strävar efter att med ett *kontextuellt och mångdimensionellt perspektiv* nyansera bilden av invandrade män och jämställdhetsattityder. Det perspektivet inte är enbart kritiskt till kulturbetingade tankesätt som bygger på ett ”vi och dem”. Det är samtidigt kritiskt till ett universellt könsmaktsperspektiv som i sin analys bortser från de hårda och speciella omständigheter som kan öka patriarkala attityder efter migration och leda till förtryck och våld mot kvinnor och flickor med utländsk härkomst.

Den dominerande uppfattningen om invandrade män och pojkar i de svenska politiska och mediala debatterna är det kulturbetingade perspektivet. Det innebär att problemet behandlas enbart utifrån en syn på kulturella särdrag och ett ”vi och dem-tänkande”. Svenska normer och svenska män tolkas som det normala och jämställda, och ”andra” män tolkas som avvikande och patriarkala. Därmed blir kulturell anpassning till svenska normer enda lösningen på problemet. Idag talas det alltmer om ”svenska värderingar” som bör bevaras och försvaras. I det perspektivet är ”dem” problemet och ”vi” (svenskar) lösningen.

Kontextuellt perspektiv fördjupar förståelsen

Det går inte att förneka att det finns vissa kulturella normer och särdrag som legitimerar mer öppet våld i nära relationer (till exempel hedersvåld). Problemet är dock att ett kulturbetingat perspektiv tenderar att generalisera patriarkala attityder och våld i nära relationer bland ”vissa kulturer”, vilket egentligen betyder ”vissa etniciteter” eller ”vissa invandrargrupper”. Därmed ”andrafieras” människor med en annan etnisk och kulturell bakgrund. Det saknas ett kontextuellt perspektiv som kan förklara varför patriarkala attityder och våld i nära relationer förekommer bland vissa familjer inom samma etniska grupper, medan andra familjer utvecklas mot mer jämställda relationer. Varför tenderar vissa män som har bott i Sverige lång tid att bli mer religiösa, konservativa och få starkare traditionella och patriarkala attityder än när de kom till Sverige?

Konstruktionen av ”invandramän”, ”invandrarkvinnor” och ”invandrarflickor” bör överges som enhetliga begrepp. Istället bör med ett intersektionellt perspektiv beskrivas hur klass, kön, ålder, etniska aspekter samt upplevelse av invandring, vistelsetid och diskriminering, subkultur och miljö kan påverka män och kvinnors status, attityder och handlingar. Inte minst i samband med jämställdhetsaspekter och våldsbejakande attityder såsom extremismen. Ett intersektionellt perspektiv utgår från en feministisk och antirasistisk utgångspunkt för att å ena sidan uppmärksamma många invandrade kvinnor och flickors särskilda utsatthet genom att betona

intensifierade köns-och generationskonflikter inom familjer efter migrationen. Å andra sidan betonar perspektivet diskrimineringens och marginaliseringens betydelse, som kan förstärka patriarkala attityder hos många män med utländsk härkomst.

Mina studier och undersökningar som främst fokuserat på maktförskjutning mellan män och kvinnor samt mellan föräldrar och barn inom familjer efter invandring, tyder bland annat på paradoxala förändringar av maskulinitet och bland etniska minoriteter. Medan en del män har lyckats att utveckla mer jämställda attityder blev andra mer marginaliserade, nostalgiska, religiösa, patriarkala och våldsamma.

För en del män innebär invandring en förlust av maktposition:

- En omvänd klassresa sker efter migration där dåliga socioekonomiska förhållande i Sverige kan förstärka patriarkal maskulinitet som en kompensationsmekanism för att behålla makten inom familjen.
- En negativ upplevelse av diskriminering kan omvandla invandrade män till ”andra män”, påverka deras status negativt och förstärka deras patriarkala attityder. Att uppleva negativt bemötande och etnisk diskriminering kan dessutom vara hårdare för de invandrade männen än för invandrade kvinnor. Att många av dessa män upplever en omvandling från samhällsnorm i sitt hemland till att bli ”den andre” i Sverige kan ytterligare förstärka negativa upplevelser av diskrimineringen.
- En intensiv och snabb maktförskjutning i könsrelationer till kvinnors fördel hotar den patriarkala maskuliniteten, och kan i sin tur öka reaktionen mot jämställdhetsideal hos män som vägrar att släppa makten inom familjen. Den högre frekvensen av skilsmässor i invandrade familjer än i etniskt svenska familjer kan vara resultat av en mer intensifierad maktförskjutning i parrelationen mellan män och kvinnor efter migrationen.
- En maktförskjutning mellan föräldrar och barn till barnens fördel kan också försvaga det patriarkala faderskapet. När könskonflikter och generationskonflikter kolliderar med varandra, det vill säga konflikter mellan fäder och döttrar, kan maktkonflikten bli än mer intensifierad.

Män som upplever sig ha förlorat makten och marginaliserats i alla dessa avseende kan som en reaktion i många fall bli bakåtsträvande och insistera på att bevara sina privilegier. Den nostalgiska manligheten kan med andra ord försöka ”vrida klockan tillbaka” genom att söka den ”äkt inre maskuliniteten” och förstärka patriarkala attityder. Inom många invandrade familjer tenderar männen att leva i dåtiden, kvinnor i nutiden och barnen i framtiden. Men mina studier visar också att diskriminering, utanförskap och segregation inte enbart påverkar männen mot en mer negativ och kontrollerande attityd mot kvinnors sexualitet och hederskultur. Även kvinnornas och unga flickor och pojkars attityder påverkas mot mer traditionella och konservativa beteenden. Handlingsplaner och åtgärder mot våld i nära relationer, hedersvåld och andra våldbejakande extremism behöver därför ta in hur ett intersektionellt tankesätt som utgår från en antirasistisk feminism kan användas för att ändra attityder mot mer jämställda relationer.

Nostalgisk manlighet även bland svenska män

Det går att lyfta fram en rad likheter mellan män av utländsk och etnisk svensk härkomst. Socioekonomisk status, utbildning eller andra faktorer kan vara viktigare än etnisk härkomst för att förstå deras agerande kring jämställdhetsattityder, våldsutövning och maskulinitet. Forskningen kring förändringar av maskulinitet och sambanden med nya könsroller och jämställdhetsutveckling bland svenskfödda män tyder på att det finns många barriärer som motverkar en förändring i arbetslivet, inom familjen och i samhället för övrigt. *Marginaliserad maskulinitet* som relateras till klass och etnicitet, och kopplas till auktoriseringen av den

dominerande gruppens hegemoniska maskulinitet kan till exempel i många fall förstärka tendensen till nostalgisk maskulinitet. Som en utredning om män och jämställdhet (SOU 2014:6) visar kännetecknas nostalgisk manlighet av längtan tillbaka till en stark inre känsla av maskulinitet benägen att använda våld mot kvinnor för att behålla sin dominans, eftersom den har förlorat sin tidigare makt inom familjen och i samhället. Även mansrörelser med religiösa, fundamentalistiska och antifeministiska inslag präglas av nostalgisk maskulinitet.

Frågan är hur de stora förändringarna i dagens samhälle kan leda till en marginalisering av vissa män och en förstärkning av nostalgisk maskulinitet eftersom deras identiteter är förankrade i traditionella manliga roller. Studier visar att de män som marginaliseras, som en reaktion i många fall kan bli bakåtsträvande, attraheras av auktoritära ideologier och insistera på att bevara sina privilegier som man. För män som tillhör majoritetssamhället kan allt detta innebära en tendens till att hårdare patriarkala synsätt, högerextremism, rasistiska ideologier, hatbrott och våld blir mer attraherande. För män och framförallt ungdomar som har utländsk härkomst från islamiska länder kan detta istället innebära en sorts radikaliserings till våldsam islamisk fundamentalism. Att flera hundra personer från Sverige och tusentals från övriga EU ansluter sig till IS är bara ett exempel på detta. Att nostalgisk maskulinitet, både i form av tendens till högerextremism eller islamisk fundamentalism, bygger på intolerans, kvinnofientliga synsätt och en auktoritär maskulinitet kan tyda på många gemensamma drag oavsett männens etniska härkomst. Samtidigt kan utvecklingen tolkas som en ökad grad av två konkurrerande maskuliniteter bland den etniska majoriteten och den etniska minoriteten.

Familjerna utvecklas på olika sätt

Mina undersökningar och studier om invandrade familjer, integration och jämställdhet tyder också på paradoxala förändringar av maskulinitet efter migrationen och bland etniska minoriteter. Medan vissa män har lyckats utveckla mer jämställda attityder blev andra mer marginaliserade, nostalgiska, religiösa, patriarkala och våldsamma. Min undersökning tyder på att tre former av familjemönster har utvecklats efter migrationen:

Den stabila patriarkala familjen. Där finns stor skillnad mellan makarnas resurser till mannens fördel, därför förekommer sällan öppna konflikter. De traditionella familjerna kan oftast placeras i detta familjemönster. Ett annat exempel är en del familjer som bildats genom importäktenskap, där männen ofta hämtar sina fruar från hemlandet. Många män från en traditionell miljö eller som har upplevt skilsmässor i Sverige tenderar till nostalgisk maskulinitet och att bilda familj via importäktenskap. De tenderar att öka sin kontroll över sin kvinnliga partner efter invandringen och blir till och med mer traditionella och konservativa.

Den instabila patriarkala relationen. Där har kvinnors maktresurser ökat inom familjen efter invandringen. Många av de patriarkala värderingar som mannen står för, exempelvis synen på barnuppfostran, ifrågasätts och omvärderas. Ändå försöker många män att vara delaktiga och gradvis anpassa sig med nya villkoren, men kvinnornas frigörelsetakt är i många fall snabbare än männens anpassningsfråga efter invandring, därför fortsätter instabiliteten inom förhållandet och familjen kan vara konfliktfylld. Många män försöker ändå förhandla i vardagslivet med kvinnor i familjen och vissa förändringar sker. Medan männen i vissa familjer kunde anpassa sig till kvinnorna motsatte sig mannen i andra familjer förändringarna, vilket kunde intensifiera konflikterna och leda till större grad av våldsutövning och skilsmässa.

Den relativt stabila och jämställda familjen. I den har båda parter mer eller mindre lika inflytande och makt över varandra. Att sådana relationer kan vara relativt stabila beror på att båda parter, framförallt kvinnan, är tillfredsställda med relationen. Jämställda eller semi-jämställda relationer förekommer oftast bland välutbildade par med goda socioekonomiska förutsättningar, framförallt kvinnan har stort inflytande i relationen samtidigt som männen

anpassar sig till de nya genusmönstren. I dessa familjer finns betydligt bättre förutsättningar för en mer demokratisk relation mellan föräldrar och ungdomar.

Männens attityd till kvinnornas ökade maktresurser och den nya villkoren kan sammanfattas:

- *Att bejaka förändringar.* Många män uppskattar trots allt att leva i jämlika relationer och väljer att "flyta med".
- *Ambivalens.* Många män vacklar mellan att bejaka förändringar och att reagera negativt på att "kvinnor lämnar barn och hem".
- *Bakåttävande.* Män blir reaktionära. Många män har som enda mål att stoppa kvinnornas strävan efter jämställdhet och att återuppta ett starkare patriarkat.

Dessa tre former av reaktioner till kvinnors ökade maktresurser och jämställdhetsutveckling förekommer såväl bland etnisk svenska män som bland män av utländsk härkomst. Studier visar dock att bakom dagens jämställdhetsutveckling ligger framförallt kvinnors ökade maktresurser, snarare än männens anpassningsförmåga. Med andra ord, kvinnors och barns ökade maktresurser kan i långa loppet tvinga männen till mer jämställda attityder. För att stärka den utvecklingen bland män generellt och män med utländsk härkomst speciellt, bör det samtidigt satsas för att motverka fördomar, diskriminering och klassklyftor som är allvarliga hinder mot jämställdhet. Män som är mer delaktiga i samhället och har högre utbildning upplever i mindre utsträckning utvecklingen av jämställdhet som ett hot mot sig själva. Dessa män kan ha lättare för att förstå att de långsiktigt har mycket att vinna på jämställda relationer som ökar möjligheten till uppkomst och utveckling av "den nya mannen".

Källor och referenser:

- Ahmadi, F. & Mella, M. & Palm, I. & Darvishpour, M. (2015). *Mångfaldsbarometern – Tio år av attitydmätningar i Sverige*. Högskolan i Gävle. <http://hig.diva-portal.org/smash/get/diva2:881887>
- Brunnberg, E. & Darvishpour, M. (2016). *Etnicitet, kultur och genus: Om ensamkommande barn och mötet med den svenska skolan* (2016). Ingår i: *Skolans möte med nyanlända* [ed] Pirjo Lahdenperä och Eva Sundgren, Liber, 2016, s 111–132.
- Darvishpour, M. (2004). *Invandrarkvinnor som bryter mönster. Hur maktförskjutningen inom iranska familjer i Sverige påverkar relationen (ny version)*. Malmö: Liber. <http://www2.sociology.su.se/home/Darvishpour/40317-Invandrarkvinnor.pdf>
- Darvishpour, M. (2004). *Sociologiska texter om familj, etnicitet, feminism och rasism*. Artikelsamling, skriftserie nr 10, Centrum för välfärdsforskning. Mälardalen högskola. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:115910/FULLTEXT01.pdf>
- Darvishpour, M. (2006). *Invandrarflickor som fyrdubbelt förtryckta? En intersektionell analys av generationskonflikter bland invandrare i Sverige. I: Hedetoft, U. & Peterson, B. & Sturfelt, L. (red.). Bortom Stereotyperna? Invandrare och integration i Danmark och Sverige*. Stockholm: Makadam.
- Darvishpour, M. & Lahdenperä, P. & Lorentz, H. (2010). *Hedersrelaterad problematik i skolan – en kunskaps- och forskningsöversikt*. SOU 2010:84. Stockholm. <http://www.regeringen.se/49b716/>
- Darvishpour, M. (2010). *Mannens maktförlust vid migrationen: – en del i "hedersförtryck" och konflikter inom invandrade familjer. I: M. Hansson (red.). Perspektiv på manlighet och heder*. Stockholm: Gothia Förlag.
- Darvishpour, M. (2011). *"Förtryck mot "invandrade familjer" eller omsorg över barn? En forskningscirkelstudie om hedersproblematik". I: Lahdenperä, P. (Ed.) Forskningscirkel-arena för verksamhetsutveckling i mångfald. Studies in social Sciences. Mälardalen University. (113-131)*. http://www.mdh.se/polopoly_fs/1.20219!/
- Darvishpour, M. (2014). *Jämställdhet, etnicitet och "andra män" – ett intersektionellt perspektiv på förändringar av maskulinitet efter migration (Bilaga 13 till SOU 2014:6)*.
- Darvishpour, M. & Lahdenperä, P. (2014). *Honour-Related Problems in School Contexts in Sweden – theoretical perspective and prevention. (Mälardalen Studies in Educational Sciences 10)*. Mälardalens högskola. Eskilstuna. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:738392/FULLTEXT01.pdf>
- Darvishpour, M. & Westin, C. (red.) (2015). *Migration och etnicitet: perspektiv på ett mångkulturell Sverige*. Lund: studentlitteratur.

De ensamkommande barnen och inträdet på arbetsmarknaden

Aycan Celikaksoy, forskare och Eskil Wadensjö, professor vid Institutet för social forskning, Stockholms universitet

Sverige har under de senaste åren tagit emot flest ensamkommande flyktingbarn i Europa. Under 2015 sökte mer än 35 000 ensamkommande barn asyl i Sverige. De allra flesta har ännu inte fått besked än om de får uppehållstillstånd eller inte, men många kommer sannolikt att få uppehållstillstånd i Sverige. Under de närmast föregående åren har c. två tredjedelar av de asylsökande ensamkommande barnen fått uppehållstillstånd. Det finns stora skillnader i beviljningsgrad beroende på från vilket land barnen kommer.

Vi vet ännu inte hur det går med utbildning och senare inträde i arbetslivet för dem som kom 2015 och som får uppehållstillstånd, men vi har i ett paneldatamaterial kunnat följa de ensamkommande barn som har fått uppehållstillstånd från 2003 fram till och med 2012. Vi kan där se hur det har gått för dem att komma i utbildning och att senare få ett arbete. Vi har undersökt hur det skiljer sig åt mellan pojkar och flickor, beroende på vilket land barnen har kommit från, deras ålder vid ankomsten och var de har blivit placerade i Sverige.

De allra flesta av de ensamkommande barnen är tonåringar och merparten av dem är 16 eller 17 år. Efter språkinträdning kommer de allra flesta i utbildning i grundskolan eller gymnasieskolan. En del går efter tonåren vidare till annan utbildning och efter hand etablerar sig allt fler på arbetsmarknaden.

Vi finner att pojkar oftare än flickor etablerar sig på arbetsmarknaden när de är några och 20 år, att de som kommer i yngre ålder oftare blir sysselsatta när de nått en given ålder och att de som kommer till Stockholms län oftare kommer i arbete. Flickorna fortsätter oftare än pojkar i utbildning, men totalt sett är flickor oftare än pojkar varken i arbete eller i utbildning. De som kommer i yngre ålder får mer av utbildning i Sverige, vilket kan vara det som ökar deras möjligheter att få arbete jämfört med dem som kommer i högre ålder. Stockholms län har haft en betydligt starkare arbetsmarknad än andra delar av landet. Det är lättare för ungdomar oavsett födelseland att få arbete där.

Vi kan också se hur det har gått för de som har kommit som ensamkommande jämfört med dem som har kommit tillsammans med sina föräldrar. Vi finner att de ensamkommande barnen oftare kommer i arbete i Sverige jämfört med de barn som har kommit tillsammans med sina föräldrar (eller senare förenas med sina föräldrar).

Källor och referenser:

- Çelikaksoy, Aycan och Eskil Wadensjö, "Unaccompanied Minors and Separated Refugee Children in Sweden: An Outlook on Demography, Education and Employment", IZA DP 8963. <http://ftp.iza.org/dp8963.pdf>
- Çelikaksoy, Aycan och Eskil Wadensjö, "The Unaccompanied Refugee Minors and the Swedish Labour Market", IZA DP 9306. <http://ftp.iza.org/dp9306.pdf>
- Çelikaksoy, Aycan och Eskil Wadensjö, "Mapping Experiences and Research about Unaccompanied Refugee Minors in Sweden and Other Countries", IZA DP10143 <http://ftp.iza.org/dp10143.pdf>
- Çelikaksoy, Aycan och Eskil Wadensjö, "Ensamkommande barn i Sverige", SULCIS Rapportserie 2015:1. http://www.su.se/polopoly_fs/1.225235.1424628185/
- Çelikaksoy, Aycan och Eskil Wadensjö, "De ensamkommande flyktingbarnen och den svenska arbetsmarknaden", SULCIS Rapportserie 2015:2. http://www.su.se/polopoly_fs/1.238803.1433429678/
- Çelikaksoy, Aycan och Eskil Wadensjö, "Kartläggning av erfarenheter och forskning om ensamkommande flyktingbarn i Sverige och andra länder", SULCIS Rapportserie 2016:1. http://www.su.se/polopoly_fs/1.284827.1464779238/
- Çelikaksoy, Aycan och Eskil Wadensjö, "Hur går det för de ensamkommande flyktingbarnen?", Dagens Samhälle, 30 augusti 2015 <http://www.dagenssamhalle.se/debatt/hur-gar-det-foer-de-ensamkommande-flyktingbarnen-17778>

Kan social inkludering vara exkluderande?

Viktor Vesterberg, universitetsadjunkt vid Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, Linköpings universitet

De tätt sammanlänkande begreppen social inkludering och social exkludering är centrala gällande arbetsmarknads- så väl som integrationspolitik, både i Sverige och inom EU. Sedan 2010, när Arbetsförmedlingen övertog ansvar för etablering av migranter från kommunerna har integrationspolitiken fått en tydligare koppling till arbetsmarknaden och fokus riktas alltmer mot att snabbt göra de nyanlända anställningsbara så att de kan få arbete och därigenom bli inkluderade i samhället. Att ökad anställningsbarhet leder till social inkludering ses ofta som något självklart och oproblemiskt.

Genom att studera arbetsmarknadsprojekt som riktar särskilt fokus mot arbetslösa personer med utländsk bakgrund har jag identifierat en rationalitet som kan kallas exkluderande inkludering. Denna rationalitet består närmare bestämt i att målgrupperna, för att kunna bli inkluderbara och anställningsbara, tenderar att inledningsvis positioneras som exkluderade och icke-anställningsbara. Denna rationalitet kan förstås enligt följande resonemang: för att det överhuvudtaget ska vara meningsfullt att ägna sig åt inkluderingsåtgärder genom stärkt anställningsbarhet behövs målgrupper som är exkluderade och ännu inte anställningsbara.

Detta resonemang kan fungera som utgångspunkt för kritisk reflektion kring hur inkluderingsinsatser och arbetsmarknadsprojekt riskerar att sortera och kategorisera människor på sätt som ibland kan vara problematiska i relation till vad insatserna vill uppnå. Det handlar om tendenser att individualisera arbetslösheten och därmed i hög grad göra de arbetslösa själva ansvariga för sin situation. Det handlar också om att fokusera på målgruppernas kultur och etnicitet på ett sätt som riskerar att förstärka deras ”annorlundahet” i relation till den ”svenskhet” som inte sällan blir synonymt med vad som uppfattas som normalt. På så sätt riskerar gapet mellan ”vi” och ”dem” att vidgas när den uttalade målsättningen är det motsatta – att skapa inkludering.

Småland som spelplats för världens flyktingmottagande 2016–2018

Gunnel Holmér, Kulturparken Småland/Linnéuniversitetet och Maria Kanje, Kalmar läns museum

Inte sedan andra världskriget har Sverige tagit emot så många flyktingar och migranter som hösten 2015. Detta var och är en historisk unik situation, vilken frammanat oväntade politiska beslut, synliggjort brister i rådande regelverk men också skapat stort engagemang bland professionella och frivilliga aktörer. Småland är idag en viktig spelplats för global internationell migration och regionalt och lokalt mottagande. Här växer en exceptionell erfarenhet och kompetens fram, samtidigt som mottagandet och arbetet efteråt står inför stora utmaningar.

I detta projekt ska vi dokumentera och analysera erfarenheter från samtidens flykting- och migrantmottagande och bidra till kompetensutbyte samt ökad förståelse kring professionellas och frivilligas funktioner och handlingsutrymme. Projektet är av vetenskapligt och kulturhistoriskt intresse, men syftar också till att skapa ett viktigt underlag för att utvärdera praktiker, utveckla insatser och metoder i ett framtida flykting- och migrantmottagande. Projektet bygger på samverkan mellan ett forskarteam från Linnéuniversitetet, Kalmar Läns Museum och Kulturparken Småland samt representanter för Länsstyrelsen.

Småföretagares hälsa och arbetsvillkor

Susanna Toivanen, docent i sociologi vid CHESS, Stockholms universitet

I Sverige är andelen egenföretagare ca 10 % av förvärvsarbetande vilket motsvarar ca 400 000 personer. Fler män än kvinnor är egenföretagare och egenföretagare tenderar att vara något äldre jämfört med anställda. De flesta egenföretagare är verksamma i storstäder. Utlandsfödda icke-västerländska svenskar är mer benägna att vara egenföretagare än infödda svenska, och deras andel av egenföretagare har ökat sedan 1990. Till exempel var andelen egenföretagare med enskild firma 18 % bland svenska män från Syrien och Turkiet jämfört med 4 % bland infödda svenska män 2007. Utlandsfödda egenföretagare med icke-västerländsk bakgrund har lägre inkomster än infödda svenskar med motsvarande ålder, kön och utbildning.

Forskningen om arbetsförhållanden och hälsa bland egenföretagare är fortfarande begränsad, särskilt i jämförelse med den omfattande forskningen om anställdas arbetsliv och hälsa. Tidigare studier visar att egenföretagare i regel är nöjdare med sitt arbetsliv och livet i stort. Samtidigt arbetar egenföretagare mer: de har längre arbetsdagar och mer sällan semester jämfört med anställda personer. Det finns forskning som visar att egenföretagare är mer sällan sjukskrivna och har högre sjuknärvaro än anställda. Ifall egenföretagare även är friskare än anställda debatteras för närvarande inom forskningen och både bättre och sämre hälsa bland egenföretagare jämfört med anställda har rapporterats.

Denna presentation rapporterar resultat från tre studier om dödlighet och sjukhusinläggningar bland egenföretagare och anställda. Analyserna är baserade på populationsregister från Statistiska Centralbyrån länkade till Socialstyrelsens dödsorsaksregister och patientregister. Resultaten visar att det finns skillnader i dödlighet bland egenföretagare beroende på företagsform och näringsgren. Generellt har egenföretagare lägre dödlighet än anställda, men detta varierar utifrån företagsform och näringsgren. Interaktionsanalyser av kön, företagsform och näringsgren pekar på 50 % högre dödlighet bland kvinnor med enskild firma inom välfärdsbranscher skola, vård och omsorg jämfört med anställda i samma branscher.

Vad gäller skillnader i sjukhusinläggning, har egenföretagare med enskild firma inom handel och transport högre risk för sjukhusinläggning till följd av hjärtinfarkt än anställda inom samma branscher. Dessa populationsstudier pekar på att mer forskning behövs om egenföretagande ur ett intersektionellt perspektiv som tar hänsyn till både kön, etnicitet, företagsform och näringsgren i relation till hälsa på en segregerad arbetsmarknad.

En föreställd självständighet bland högutbildade svenska arbetskraftsmigranter

Ylva Wallinder, doktorand i sociologi vid Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, Göteborgs universitet

Välutbildade arbetskraftsmigranter beskrivs i dag mestadels som en relativt privilegierad grupp, som relativt enkelt kan förflytta sig mellan nationsgränser. De utgör en grupp migranter som vanligen har tillgång till goda transnationella kontakter och olika former av resurser, såsom symboliskt och kulturellt kapital. Föreliggande studie komplicerar bilden av den högutbildade migranten genom att betona hur strukturella och institutionella faktorer villkorar den transnationella rörligheten för högutbildade migranter. Studien baseras på intervjuer med högutbildade svenskar som migrerat till Tyskland eller Storbritannien.

De välutbildade svenska migranter som intervjuas rör sig ofta i liknande kretsar och upplever därmed en närhet till sin ursprungliga plats/miljö i Sverige, samtidigt som de beskriver att nationsgränserna känns väldigt öppna. Studien visar att vi inte kan avgränsa samhällen geografiskt. Däremot finns det institutioner som är möjliga att avgränsa nationellt, såsom utbildningssystem, lagar och medborgarskap. I kontrast till migranternas beroende av nationella rättigheter står deras egen självbild, där migranternas *self-empowerment* står i fokus. Denna kontrast definieras som *imagined independence*. Resultatet visar att denna föreställda självständighet utgör en oumbärlig resurs för de privilegierade svenska arbetskraftsmigranterna, vid sidan av deras de facto beroende av välfärdsstaten.

Arbetskraftsinvandring till svensk glasindustri under 1900-talets andra hälft

Gunnel Holmér, Kulturparken Småland/Linnéuniversitetet

I min licentiatavhandling ”Kosta glasbruk – en etnisk smältdegel? Arbete och arbetskraftsinvandring 1943–1973” vid Linnéuniversitetet 2009 undersöktes vilka arbetsuppgifter invandrare fick jämfört med svenskar på bruket. Tidigare forskning hade visat att utländska arbetare inom tillverkningsindustrin generellt tilldelades det sämsta arbetet. Genom att förklara orsakerna bakom invandrarnas mestadels låga positioner på Kosta konstaterades att det knappast rörde sig om någon diskriminering från glasbrukets sida. Istället gick skiljelinjen mellan yrkesmän och okvalificerade glasarbetare samt mellan män och kvinnor oavsett nationalitet.

Den uppföljande doktorsavhandlingen som beräknas bli klar 2017 är en motsvarande studie av arbetskraftsrekrytering och arbetsorganisation på Surte glasbruk 1943–1978. Surte hade mekaniserad tillverkning och avsevärt flera invandrare från nordiska länder och flera kvinnor generellt än Kosta med manuell produktion och immigranter främst från Sydeuropa och från tysktalande länder. Dessa skillnader bruken emellan har väckt frågor om samband mellan produktionsmetoder, arbetsorganisation och nationaliteter vid respektive bruk.

Doktorsavhandlingen kommer därför att utmynna i en jämförelse mellan Surte och Kosta. Fokus kommer i båda fallen att ligga på själva glasarbetet och på den utländska arbetskraften liksom på uppgifternas fördelning mellan svenska och invandrade arbetare och mellan män och kvinnor.

Sammanfattande reflektion:

Arbete, migration och en appell för ett politiskt spårbyte

Magnus Dahlstedt, professor och Viktor Vesterberg, universitetsadjunkt vid Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, Linköpings universitet

För fjortonde året i rad anordnades Arbetets museums arbetslivskonferens, denna gång med det högst aktuella temat migration och arbete. Under konferensen belystes temat människor i rörelse utifrån en rad olika perspektiv. Vi lever i en tid präglad av världsomspännande migration, och migration är en av vår tids mest uppmärksammade utmaningar. Migrationen är dock inte på något sätt unik för vår samtid. Ur ett historiskt perspektiv blir det tydligt att människor i alla tider har rört sig och att migrationen därmed alltid har format samhällen. Det är lätt att detta enkla faktum glöms bort i den politiska diskussion som förs.

Med utgångspunkt i ett juridiskt perspektiv sattes ljus på de ramar som på olika vis både möjliggör och begränsar människors transnationella mobilitet. Människors rörelse över nationsgränser är ju som bekant reglerad och olika regler gäller för olika kategorier av migranter. Ett återkommande tema under konferensen var just att det – i Sverige liksom i andra länder – finns en migrationens hierarki eller om man så vill ett slags migrationens klasssystem. Migranter är inte en singular kategori, utan denna kategori rymmer allt från privilegierade Blåkortsmigranter till ensamkommande barn och papperslösa migranter, som i många fall lever under slavliknande förhållanden, hänsynslöst exploaterade av skrupellösa arbetsgivare i gråzonen. Människors rörelse är dock inte bara en fråga om migration till Sverige och Europa, vilket var ett dominerande tema under konferensen, utan också från Sverige, till såväl övriga Europa som andra länder. Migration behöver således förstås som ett sammansatt globalt fenomen, som tar form och behöver hanteras i det lokala sammanhanget, oavsett om det rör sig om glasbruket eller den lokala kinakrogen.

Utifrån ett sociologiskt perspektiv framhölls betydelsen av att förskjuta huvudfokus i analysen av samtida migration – från en problematisering av migranternas identitets- och kulturbrist, till en problematisering av samhället, dess maktordningar, exkludering och hierarkier.

Ett annat tema som berördes under konferensen är en samtida dominerande tendens inom arbetslivet såväl som i samhällslivet i övrigt, nämligen en allt starkare betoning av människors plikt att arbeta och därmed ”göra rätt för sig”. Denna tendens gör i flera avseenden starka avtryck på samtida migrationspolitik, inte minst symboliserat genom Arbetsförmedlingens ansvar när det gäller etablering av nyanlända. För att bli inkluderad krävs arbete och för att få ett arbete gäller det för den enskilde individen att bli anställningsbar. I denna sammankoppling mellan migration – integration – arbete – anställningsbarhet hamnar ansvaret för inkludering i samhällsgemenskapen först och främst på den enskilde individen. Med detta allt skarpare individfokus i arbetet med att stärka migranternas anställningsbarhet riskerar invandrarskap att framstå som ett slags funktionshinder – där den problematiska migranten ses som avvikande och således i behov av särskilt stöd – i relation till en förgivet tagen ideal svenskhet.

Papperslösa, EU-migranter, ensamkommande, men också födda och uppvuxna i Sverige, men med fel hudfärg, fel föräldrar, boende på fel sida av stan. Att inte få höra till, inte synas, inte bli lyssnad till, inte få eller kunna bidra. Det är inget mindre än en förbannelse. Allt för många är de som tvingas leva sina liv i denna mardröm. I Sverige. Idag. Även om exempelvis papperslösa befinner sig i en högst prekär situation är det viktigt att bilden av denna prekära situation nyanseras genom att röst ges också åt de papperslösa själva. Under konferensen fick vi också lyssna till berättelser från papperslösa, som vittnar om hur de jobbar hårt och därmed bidrar till samhället – och hur de på så sätt, även som papperslösa, kan känna sig som värdiga medborgare. Samtidigt tillåts de – paradoxalt nog – inte att vara medborgare, eftersom de är exkluderade från just samhällsgemenskapen.

Det fanns en gång en dröm, drömmen om att i Sverige bygga ett ”folkets hem”, ett hem som rymmer alla i en gemenskap, som inte gör skillnad på ”härskande och beroende, plundrare och plundrade” som Per Albin Hansson så klassiskt formulerade det. Denna dröm möjliggjorde bygget av det som flera under konferensen har efterlyst: den svenska modellen. Den drömmen är sedan länge mer eller mindre politiskt dödförklarad. Den svenska modellen lever kvar, men bara i form av ett eko från en svunnen tid eller som högtidstal i konferenssammanhang utomlands.

Modellen är som sådan kraftigt omdanad. Vad vi har sett, under de senaste två decennierna, är en gradvis nedmontering av den svenska modellens välfärdsbygge i form av en tilltagande marknadsorientering; allt större fokus på människors ekonomiska värde och nytta – där närande skiljs ut från tärande, innanför från utanför, vi från dem; dramatiskt ökande inkomstklyftor och skärpt polarisering mellan olika delar av landet; och – inte minst – en utbredning av skuggsidorna på arbetsmarknaden, bortom lag och ordning.

Denna drömmarnas död är på sätt och vis symptomatisk för en politisk samtid där det inte längre tycks vara möjligt att tänka sig en framtid bortom fortsatt marknadsorientering, fler jobbskatteavdrag och skärpt gränsbevakning. Det är ett i många hänseenden mörkt och kargt politiskt klimat vi befinner oss i, där den dominerande politiska strömningen talar om för oss att drömmar inte bara är världsfrämmande. De är rentav skadliga. När människor inte längre vågar säga ifrån och ifrågasätta, utan tvärtom accepterar umbäranden i nuet i hopp om att det ska ge möjligheter i framtiden – då är det illa. Om inte ens drömmen om ett inkluderande gemenskapande projekt kan finnas, hur ska det då vara möjligt att skapa ett Sverige som inte gör skillnad på ”härskande och beroende”?

Det behövs ett politiskt spårbyte. Det betyder inte att vi nostalgiskt ska återvända till en trygg och välordnad fantasitillvaro i en svunnen tid där svaret på dagens utmaningar söks i ett återvändande till en tid då den sociala eller kulturella gemenskapen fortfarande var skyddad från omvärldens otrygga kaosmakter. Ett sådant nostalgiskt spårbyte lanseras – som vi alla vet – högljutt och allt fler ansluter sig till en sådan linje. Man tänker sig här ett återvändande endera till ett svunnet Folkhem utan hierarkier (som aldrig har funnits) eller ett Folkhem grundat på den etnokulturella likhetens princip (som heller aldrig funnits, eftersom det svenska folk som skulle bebo hemmet aldrig varit homogent).

Ett sådant vägval är givetvis en politisk återvändsgränd. Dagens verkligt stora politiska utmaning är snarare att återigen släppa in drömmarna i politiken. Här når vi slutpunkten för de här två dagarna, nämligen understrykandet att vi tillsammans, på varje möjligt sätt behöver hitta meningsskapande sammanhang – mellanrum – som grundas på ömsesidig förståelse och respekt, som gör det möjligt för oss att söka och skapa gemensamma framtider. Bengt Nerman, folkbildaren, författaren, journalisten, som lämnade oss tidigare i år, formulerade saken så här för 34 år sedan:

Vi ska ha rätt att... leva både i verkligheten och i gränlandet, vilket alltså betyder att vi ska ha rätt till fiktionen, drömmarna och allt det där som de ängsliga och trångsinta kallar förljuget. Får vi det kan vi nämligen på en gång tala rakt på sak – och leva i gränlandets bilder – vilket är förutsättningen för förmågan till identifiering med andra, för distansering och för det överskridande som gör nya starter i skeendet möjliga. Eller med andra ord: skapande, upptäckter, förvandlingar.

Drömmar är politikens bränsle. Drömmar finns inte och är därmed, i någon mening, omöjliga att uppfylla. Däremot är kampen för att drömmarna ska uppfyllas inte bara möjlig – den är nödvändig. I synnerhet i en migrationens tid, då drömmarna idag är politiskt dödförklarade. Trots den mörka politiska tid som råder i Europa och världen var denna konferens ett tecken på att det finns en vilja att ställa kritiska frågor och problematisera samhällsutvecklingen, vilket – trots allt – inger hopp inför framtiden.

DELTAGARLISTA

MÄNNISKOR I RÖRELSE – MIGRATION OCH ARBETE

Jan	af Geijerstam	Arbetets museums forskningsråd
Lovisa	Almborg Grentzelius	ArbetSam
Mattias	Appelqvist	Läraryrskommittén
Amelie	Berg	Svenskt Näringsliv
Rita	Bergenhill	Arbetsförmedlingen, Digitala tjänster
Angeles	Bermudez-Svankvist	Migrationsverket
Natalia	Bonilla	Portalen
Lukhmon	Boymatov	Folkuniversitetet
Jacqueline	Burgos De Zardan	Region Östergötland
Ingrid	Båve	Nämnden för Regional tillväxt, Örebro
Catharina	Calleman	Örebro universitet/Stockholms universitet
Viveka	Carlsson	Arbetsförmedlingen
Aycan	Celikaksoy	Stockholms universitet
Niklas	Cserhalmi	Arbetets museum
Anneli	Dahlqvist	Bona folkhögskola
Magnus	Dahlstedt	Linköpings universitet
Mehrdad	Darvishpour	Mälardalens högskola
Anna	Doll	Söderköpings kommun
Ulf	Ericsson	Högskolan Kristianstad
Erik	Eriksson	Centrum för kommunstrategiska studier, LiU
Marinette	Fogde	Arbetets museum
Lilian	Frisell	
Olle	Frödin	Lunds universitet
Gunilla	Goldman	Arbetsförmedlingen
Helena	Hellström	Vuxenutbildningen SFI Finspång
Mona	Hemmaty	Lunds universitet
Gunnel	Holmér	Kulturparken Småland/Sveriges glasmuseum
Gunilla	Hultberg	Läraryrskommittén
Sara	Hultqvist	Nordens välfärdscenter
Lars	Håkansson	
Maths	Isacson	Arbetets museums forskningsråd
Filippa	Jansson	Ebersteinska gymnasiet
Birgitta	Jansson	Vård och omsorg, Norrköpings kommun
Marina	Jogmark	Högskolan Kristianstad
Marie	Johansson	Omtag AB
Sten-Erik	Johansson	Fackligt center för papperslösa
Lisa	Johnsson	Kommunal Öst

Cecilia	Jonsson	Linnéuniversitetet
Maria	Kanje	Kalmar läns museum
Anna	Karlsson	Nya Bergska
Anette	Kindahl	Norrköpings stadsmuseum
Anders	Kjellberg	Sociologiska institutionen, Lunds universitet
Lise-Lotte	Lind	Kommunal
Anders	Lindbäck	Norrköpings LS Syndikalisterna
Anna	Lindell	Ebersteinska gymnasiet
Ann-Kristin	Lindgren	Finspångs kommun, Studie- och yrkesvägledare
Fredrik	Lindqvist	Kommunal Öst
Mai	Lundemark	Uppsala universitet
Christine	Mars	Arbetets museum
Andreas	Nilsson	Arbetets museum
Jeanette	Nilsson	Linköpings universitet
Björn	Ohlsson	Vänermuseet
Marina	Palm	Finspångs kommun
Julia	Peralta	Örebro universitet/Södertörn högskola
Päivi	Persson	Nyköpings högstadium
Jenny	Petersson	Söderköpings kommun
Nina	Prpic	Söderköpings kommun
Fredrik	Rakar	Högskolan Kristianstad
Peter	Rupp Ekström	Omtag AB
Inger	Schroeder	Arbetsförmedlingen
Åsa	Skiöld	Arbetsförmedlingen
Alex	Stjärnerstrand	
Tarja	Ståhl	Arbetsförmedlingen
Åsa	Sundelin	Stockholms universitet
Susanna	Toivanen	Stockholms universitet
Anders	Torpel	Norrköpings LS Syndikalisterna
Helena	Törnqvist	Arbetets museum
Eskil	Wadensjö	Stockholms universitet
Ulf	Wagner	Gleerups Utbildning
Ylva	Wallinder	Göteborgs universitet
Jolanda	van Vliet	Norrköpings kommun
Dennis	Webstedt	Arbetsmiljöverket
Viktor	Vesterberg	Linköpings universitet
Paola	Zardan	
Vanessa	Zardan	
Magdalena	Åkerström	Arbetets museum

KONFERENSPROGRAM – ARBETETS MUSEUM 10–11 NOVEMBER 2016

MÄNNISKOR I RÖRELSE

MIGRATION OCH ARBETE

Torsdag 10 november

- 12.30 **Registrering, plan 6**
- 13.00 *Marinette Fogde, forskningschef Arbetets museum hälsar välkommen i Folksamalen*
- 13.10 **Arbetskraftsinvandring och asylsökandes arbete i Sverige**
Catharina Calleman, professor i arbetsrätt vid Örebro universitet och Stockholms universitet
- 14.00 **Att skapa framtid: analys av interaktionen i studie- och yrkesvägledande samtal med unga i migration**
Åsa Sundelin, Stockholms universitet
- Den arbetsmarknadspolitiska styrningen av "invandrarskap" som "handikapp" i Sverige**
Julia Peralta, Södertörns högskola/Örebro universitet
- Om etablering, implementering och lokal utveckling**
Ulf Ericsson och Fredrik Rakar, Högskolan Kristianstad
- 15.00 **Fika**
- 15.20 **Arbeta utan papper: ett insamlingsprojekt om papperlösas arbetsvillkor**
Andreas Nilsson, Arbetets museum
- Arbetskraftsmigration från tredje land i låglöneyrken**
Olle Frödin och Anders Kjellberg, Lunds universitet
- Sessionsledare dag 1: Susanna Toivanen, Stockholms universitet**
- 16.00 **Panel samtal om migration och integration**
Sten-Erik Johansson, föreståndare Fackligt center för papperslösa
Angeles Bermudez-Svankvist, verksamhetsutvecklare Migrationsverket
Inger Schroeder, verksamhetschef Arbetsförmedlingen Norrköping
Moderator: Julia Peralta, Södertörns högskola
- 17.15 **Visning av utställningen Jobbcirkus**
- 18.30 **Middag på restaurang Laxholmen**

Fredag 11 november

- 09.00 **Jämställdhet och "invandrarmän"**
Mehrdad Darvishpour, docent i socialt arbete vid Mälardalens högskola
- 09.45 **De ensamkommande och inträdet på arbetsmarknaden**
Aycan Celikaksoy och Eskil Wadensjö, Stockholms universitet
- Kan social inkludering vara exkluderande?**
Viktor Vesterberg, Linköpings universitet
- Småland som spelplats för världens flyktningmottagande 2016–2018**
Gunnel Holmér, Kulturparken Småland/Linnéuniversitetet och Maria Kanje, Kalmar läns museum
- Sessionsledare: Björn Ohlsson, Vänermuseum**
- 10.45 **Fika**
- 11.15 **Småföretagares hälsa och arbetsvillkor**
Susanna Toivanen, CHESS Stockholms universitet
- En föreställd självständighet bland högutbildade svenska migranter**
Ylva Wallinder, Göteborgs universitet
- Arbetskraftsinvandring till svensk glasindustri under 1900-talets andra hälft**
Gunnel Holmér, Kulturparken Småland/Linnéuniversitetet
- Sessionsledare: Niklas Cserhalmi, Arbetets museum**
- 12.15 **Sammanfattande reflektioner**
Viktor Vesterberg och Magnus Dahlstedt, institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, Linköpings universitet sammanfattar årets konferens
- 12.30 **Konferensen avslutas med lunch**

Konferensen anordnas av Arbetets museum och Rådet för yrkeshistorisk forskning med stöd av Forte – Forskningsrådet för hälsa, arbete och välfärd. Den är ett samarbete med Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier vid Linköpings universitet och FALF – Forum för arbetslivsforskning.